

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

1972
Травень -
Чэрвень

Год XX
№ 3 (131)

ЗЬМЕСТ:

СЛОВА СЬВЯТАРА. КАЗАНЬ а. ВІКТАРА НА СЁМУХУ • САВОРНАСЦЬ ХРЫСЦІЯНСКАЕ МІСТЭРЫ • ПАВАЛ АПОСТАЛ • ШКОЛЬNIKI • АПОСТАЛАМ РОЎНЫ МІКАЛАЙ • З ЦАРКОЎНАГА ЖЫЦЬЦЯ • З НАШАЕ МІНУЎШЧЫНЫ • «А ЦІ БОЖЫМ ШЛЯХАМ?» • З БЕЛАРУСКАГА ЖЫЦЬЦЯ • ПІШУЦЬ ДА НАС • ВЕРШЫ • МОЦНЫЯ СКАЗЫ • ПРЫСЛОЎІ і ПРЫМОЎКІ • СУЧАСНЫЯ ЖАРТЫ

ПАДПІСКА «БОЖЫМ ШЛЯХАМ» НА 1972 г.:

У Задзіночаных Штатах Амэрыкі — 3 даляры.
У Вялікабрытаніі — £ 1-00.
У іншых краінах у суме раўнаважнай £ 1-00.

ЧАСАПІС МОЖНА ЗАКАЗЫВАЦЬ:

У Задзіночаных Штатах:

Mr. Antony Bielenis, 3006 Logan Blvd, Chicago, Ill. 60647, USA.

Mr. B. Danilovich 303 Hovard Str., New Brunswick, New Jersey, USA.

Mr. G. Gosciejew, 3416, W 49-th Str. Cleveland 2, Ohio, USA.

Mr. Ch. Najdziuk, 833 N. Coronado Str. Los Angeles, Calif, USA.

Mrs. J. Kachanovska, 8 St. Mark's Pl. New York, N. Y., USA.

У Канадзе:

Mr. Pituška, 116 Grand Ave, Toronto, Ont. 560 Canada.

У Нямеччыне:

Mgr. Ul. Salaviej, 892 Schongau/Lech, Städt. Altersheim, W. Germany.

Матар'ялы прызначаныя да друку ў нашым часапісе слаць на адрес:

Rev. J. Hermanovič, MARIAN HOUSE,
HOLDEN AVENUE, LONDON, N. 12, 8 HY., Gt.Britain.

УВАГА: Адрес просім пісаць з усімі знакамі — N. 12. азначае North, а не нумар

ON GOD'S HIGHWAY

Year XX

May—June

№ 3 (131)

1972

MARIAN HOUSE, HOLDEN AVE,
LONDON, N. 12, 8 HY ENGLAND

БОЖЫМ ШЛЯХАМ

ГОД XX

ТРАВЕНЬ—ЧЭРВЕНЬ

№ 3 (131)

Слова съятара Казань а. Віктара на Сёмуху

«Кажу вам, многія прыйдуць з усходу і заходу і засядуць за стол... у Валадарстве Нябесным, а сыны Валадарства будуць укіненныя у цемру вонкавую: там будзе плач і скрыгат зубоў».

Ужо прышлі і занялі ваш край, Богам вам дадзены з прадвеку і валадараць у ім, а вы бадзяецеся па съвеце, кінутыя ў цемру вонкавую. І што паможа плач, ці скрыгат зубоў?

А таму, што ня было ў вас веры ў Бога і Яго запавет: любі брата свайго, як самога сябе, і змагайся за волю брату свайму і самому себе, за край ваш абяцаны і дадзены.

Бо што, калі некаторыя з вас прызнаюць сябе беларусамі ѹ гэта больш ад тых, што самі ня ведаюць хто яны. І больш ад тых, што служаць чужынцу сваім найміцтвам.

Але шмат, шмат за мала, каб асягнуць Уладарства Нябеснае, каб быць людзьмі вольнымі, людзьмі звацца ѹ сваім родным краі і грамадзтве.

Просім Айца Нябеснага, каб сталася воля Ягона на небе, так і на Зямлі. Але што робім, як змагаемся, каб гэтая воля сталася? Каб наш народ жыў па Божаму ѿ собскім kraю? Што робіце, каб воля Божая сталася сярод вас?

Маеце свае гуртаваньні. Каму вы ласку робіце, калі прыйдзеце на зборку? калі дасце складчыну колькі медзякоў? Вы, што павінны аддаць усё жыцьцё сваё, усё думанье вашае, і маемасць вашую, каб жыла Беларусь, ваш народ, вашая зямля, з прадвеку ваших прадзедам дадзеная Богам.

Маеце царкву, маеце ѿ ёй багаслужбу ѿ вашай роднай мове, да свайго магутнага Бога, а колькі вас тут? Дзеля якой ласкі, тыя што ня прышлі, каб разам тут у прысутнасці самога Ісуса Хрыста быць і маліцца? Каму яны вінаватыя? Якое іх апраўданьне?

Нават вы, браты-каталікі, чаму вы сядзіце ў дома? Аглядаецеся за тымі, што прыходзяць з заходу-ўсходу?

Чаму вам ня прыйдзецца ѹ маліца таму-ж самому Ісусу Хрысту ѿ вашай-же мове, ды з вашымі братамі ѹ суродзічамі?

На дзень апостала Пятра, у евангельлі, Ісус пытаеца вучняў сваіх: «за каго людзі лічаць мяне? За каго вы мяне маеце?» І адзін з іх адказвае: «Ты Христос, Сын Бога жывога».

А было іх 12. Чаму адзін толькі сказаў адразу, не ацягаючыся, не баючыся, што скажуць іншыя? Чаму вы, як тыя 11 баіцеся сказаць тое, ѿ што верыце? Ня робіце тое, што ведаеце патрэбнае вам і дзесятам вашым на добрае жыцьцё тут, ды Ўваладарства Нябеснае па съмерці?

Вы ведаеце, што патрэбныя сяньня вам, грамадзе вашай і народу вашаму — съятуры, як патрэбныя былі ѿ нядайнім часе змагары-жаўнеры.

Вы ведаеце, што вялікі Сымон-Пя тро, на якім Христос будаваў Царкву Сваю, быў толькі рыбак, які нават тae рыбы ня ўмеў лавіць, бо вяртаўся з лову з пустым чоўнам.

Вашае нязнаныне багаведы ня ёсьць апраўданьнем, але апраўдываньнем свае баязньі, няверы ѿ свае сілы, вы-ж ня гультаі.

А баіцеся вы чаго? Тога што скажа няпрыяцель, ці можа недапечка сярод вас.

Не хапае вам адлагі служыць Богу і народу, працаўца для сябе і свае будучыні. Дык чаго нападаеце на таго, хто хоча служыць? На тага хто маласільны, але і тую крыху сілы хоча аддаць народу і Богу.

Сотнік веры ѿ Хрыста, і хлапец яго выгвардяве ѿ той час. Пя тро веры ѿ свайго Галілейскага Суседа з Назарэту, суродзіча. Не глядзеў, што Ісус п'е віно. Не падараваў Яго ѿ распусціце, калі Христос гаварыў сам-насам ля калодзежа з жанчынаю, якая мела 5 мужоў, але ніводнага шлюблана.

Нам трэба верыць у брата свайго беларуса. Нам трэба памагчы свайму брату беларусу. Нам трэба маліцца, каб Госпад Бог паслаў сілу і веду кожнаму адважнаму змагару за дабро для народа. Хай-жа станеца!

Саборнасьць хрысціянскае містэрый

Пасхальная Містэрый — саборная — ў тым значэнні, у якім Царква называецца «Саборнай», як пераклалі грэцкае слова «католікін» на славянскую мову Св. Кірыл і Мяфод. Ворагі хрысціянства, рацыяналісты, стараліся падкапацца пад Царкву, даказваючы, што рэлігія ўзяла і назуву і паніцыце Пасхальнае Містэрый з паганства. Аднак парабаўнічая наука аб рэлігіях паказала агульную патрэбу ўсіх людзей, якія шукалі духовага адраджэння і ўскрашэння; але толькі хрысціянства патрапіла заспакоіць гэтых патрэбы чалавечтва, калі паверыла ў Христове Ускрашэнне.

Треба прыпомніць, што ў часах, калі аб'явілася хрысціянства, то паганскія рэлігіі ўжо мелі свае містэрый і яны мелі вонкавае падабенства да Містэрый Хрысціянской. Аднак гэтае падабенства мае свае граніцы і варожая наука не змагла пахіснуць нашае веры.

Зьевнем найперш увагу на гіпатэзу, што Хрысціянская Містэрый-Пасхальная выводзіцца з паганскіх містэрый. Аднак гэтае гіпатэза ня можа растлумачыць вельмі важных фактаў, што аж дзіва бярэ, як паважныя гісторыкі да гэтага часу не звязрталі на іх увагі!

Першая реч. Чаму жыды, якія рабілі гэтулькі закідаў сьв. Паўлу апосталу, не звязрнулі ўвагі на «паганскі характар» ягонаі науки аб Пасхальнай Містэрый, значыць, аб Христовым Ускрашэнні. І сапраўды, каб Павал узяў гэтую науку ад паганства, дык жыды паднялі-б вялікія пратэсты і гвалт. Дый сам Павал аніяк ня мог нічога такога браць ад паганаў, бо ён быў узгадаваны ў прававерных жыдоўскіх традыцыях. І супраць паганства ён рашуча выступаў падчас усяго свайго жыцця. Дый прытым Павал найбольш грунтоўна распрацаваў хрысціянскую Містэрию, як найпаважнейшы і першы тэалёг Христове науки. Дык аніяк ня мог ён учыніць гэтага і нясьведама, бо ўсе элемэнты гэтае дактрины Павал паставіў у цэнтр свайго апостальства. І ў канцы, найбольш праконваючы факт, што паганскія містэрый ў гэным часе былі жыдам вельмі мала ведамыя.

Німенш акажацца немагчымым, каб хрысціянства магло штосьці ўзяць для сябе з паганскіх містэрый, калі парабаўнічаем іх з хрысціянскай містэрый. Яшчэ ў клясычным пэрыядзе элеўзыйская містэрый ўжо кіравалі чалавечую думку да «ускросшага жыцця» ў прыродзе. Багіня Корэ, трапіўшы ў пекла, скуль ніхто ня выходзіць, неяк штогод вырывалася адтуль на некалькі месяцаў, каб на-

зямлі прычыніць вясну ѹ лета, а Трыпталемос, якому Дэмэтра давала колас пшаніцы, сеючи зярніты, адтвараў жыццё ад съмерці і вось вясна прабуджала ўсю прыроду дый зярніты ўсходзілі!

Мы ня ведаем, у якой меры людзі, якія прыймалі ўдзел у элеўзыйскіх містэрый, лучыліся з гэным жыццём і чым яно для іх было? Аднак з кнігі Плятона «Фэдон» мы бачым, што жыццё неяк адчыняла дзъверы на дзеі на будучую несьмяротнасць; але ўсё гэта было «скокам у пацёмку». Усходнія містэрый, якія патрапілі ў пачатку нашае эры зацікавіць забобонны і скептычны Захад, — містэрый Адоніса, Аттіса, Мітры ці Ізыды-выражаюць ідэю ўміраючага бога, які паслья адраджаеца і з гэтым лучыліся тыя, што бралі ўдзел у гэтых містэрый. Дый спраўляўся сымбалічны, рытуальны банкет, давалася прырачэньне новага жыцця — аж ствараліся асаблівия адносіны між багамі дый іхнімі паклонікамі. Дык містэрый былі спробай знайсьці ў гэных абрадах новы зъмест. Чалавеку мала было што ён мае гонар жыць у дружбе з багамі, але ён задумваўся паважна над сваім лёсам. Чалавек шукаў такога падрадку, каб было магчыма перамяніць самога сябе, але ён ня ведаў, чаго яму не хапае. Дый таксама ня мог спадзявацца новага жыцця ад абыякавых багоў, што не зважалі на людzkую долю. Дык людзі шукалі такіх багоў, якія перажылі нешта падобнае з жыццём людзкім... І вось Аттіс і Мітра былі багамі, што цярпелі самі, а нават і памярлі, але паслья съмерці перамаглі. І мы тут самі ня бачым, як стараючыся зразумець пагансскую містэрью, мы пераносім яе на наш хрысціянскі грунт — тады, калі ў гістарычных дакументах ніяма нічога, што давала-б нам рабіць такое парабаўнанье да нашай Пасхальной Містэрый — Христовага Ускрашэння.

Тымчасам дакументы гістарычныя паказваюць зусім нешта іншае. Калі ў паганскіх містэрый бог цярпіць, не цярпіць ён дабравольна, як Христос, але супраць сваей волі! І перамагае незалежна ад свайго цярпеньня. А найважнейш, што паганская перамога ў містэрый ня ёсьць поўная, але толькі падобная да вясны — часовая, і восень ізноў прыносіць съмерць — зіму! Значыць, ўдзел у паганской містэрый не абнаўляў чалавека, як у хрысціянстве. Гэта ня было сапраўдане Ускрашэнне, а толькі часовая абнаўленіе, якое пазволяла падняцца на адну ступеньку, каб зараз ізноў зваліцца ў нетру.

Такое «новае жыцьцё» нічым ня рознілася ад старога: чалавек паддаваўся пад уплыў сілы, якая бараніла яго ад сілы варожай, але не магла перамяніць самога чалавека! І ў гэтым містыцызме ня было ніякае этыкі і адраджэння: прырода аставалася старой.

Аднак неспадзяваны росквіт гэтых паганскіх культаў, калі само паганства ляжала ў руіне, азначае народзіны новай ідэі ў грэшным чалавецтве. Значыць, паганская культуры былі прадчувањнем, хоць і няясным, таго, што Бог можа даць людзям адказ і здаволіць іхнія пажаданыні ў ступені поўнай і найвышэйшай! І ў сваіх містэрыйах людзі, як малыя дзецы, шукалі, ня ведаючы таго, што ім было патрэбна; але дабіваліся надарэмна, бо ня ведалі належнага шляху. Як і молячыся да фальшывых багоў, яны ня ведаючы, аддавалі пашану сапраўднаму Богу.

І вось прыйшоў дзень, калі цені і вобразы развеяліся, бо зъявілася рэчаіснасць. Толькі хрысьціянства змагло заспакоіць усе патрэбы чалавека, навучаючы, як падняць пажаданыні вышэй, чым усё тое, што чалавек мог бы задумаць. І людзі ўбачылі, што Бог сапраўды можа даць жыцьцё, — лепшае, поўнае і сваё — Божае! І таму съв. Павал, хоць сам ня меў паняцця аб тэрміналёгіі паганскіх містэрый, аднак, як кажа Орыгенэс, ён самаісна абвішчае Хрысьціянскую Містэрию і гэта не зашкодзіла Ізраілю, што абагаціўся егіпецкімі паняццямі. Так Божы адказ людзям ня ні-

шчыў абраzoў, якія стварыў сабе чалавек у сваім імкненні да неба. Але Бог толькі ўзвысіў людзтва аж пад неба, як хвалю, што налятае на скалы.

На съценах катакомбаў добры пастыр заняў месца бoga Мэркурага, што нёс халадзільнік. А хрысьціянская прапаведнікі запрапанавалі старому съвету такую навуку, якая і ня сънілася чалавецтву! Тады Царква ўзяла белыя вопраткі, съвечкі, ваду, пахнідлы і кадзілы, соль, хлебы і віно, а таксама заклінаныні і песьні, якімі бедная паганская душа пацяшала сябе ў сваім горы і няшчасці. І Царква сказала людзям: «Вось усё гэта — маё. Ты, душа людзкая, шукала Фенікса — птушкі шчасця, якая згарэўшы ў ахвяры, адраджалаася ў попеле, але ты не знайшла гэтай птушкі; аднак я табе даю гэтую жывую птушку, што не памрэ ніколі! Я цябе абмыю ў крыва! Ягняці і ўзлажу табе на галаву няянучы вяночок славы вечнай».

Гэтак вось паўставала ўсё багацце хрысьціянскіх цырымоній, якія выраслі з Хрыстаўва пшаніцы, пасеяной на паганской ральлі. Хрысьціянская Містэрия стала сусьеветнай і Саборнай, хоць прыняла нямала вонкавых паганскіх абрадаў; але надала ім сэнс і значэнне, якога яны дасюль ня мелі, каб яны маглі даць і выразіць Божы адказ на чалавечыя патрэбы, надзеі і малітвы. Такі адказ мог даць толькі Той, Хто лепш ад чалавека ведае ўсе людзкія патрэбы І перш, чым чалавек зъвернецца з просьбай да Яго!

а. Я. Р.

Святы Павал Апостал

«Мне жыць — гэта Хрыстос...»

«На мне ляжыць абавязак, і бяды мне, калі я Эвангельля не абвішчаю...»

Так гаворыць аб сабе святы Павал, апостал Хрыстовы, а ён і вялікі святы.

Разгледзім-жа кароценька адно і другое.

Нялёгка было гаварыць Паўлу, што яму жыць — гэта Хрыстос! Зусім-бо інакш цякло ягонае мінулае жыцьцё. Змаладосьці Павал (называўся Сауль, Шавал) належыў да жыдоўскае партыі-секты фарызэяў, каторыя не згаджаліся з навукай Хрыстовай і адкінулі яе, а самога Хрыста-Мэсыяша засудзілі на съмерць. Яны голасна кричалі Пілату: «Кроў яго на нас і на дзяцей нашых!»

Ня ведаем, з якіх прычынаў Паўлу ня прышлося спаткацца з Ісусам падчас ягонага навучання, але чуць аб Ім бязсумніву мусіў шмат, асабліва пасля ўшэсця, калі апостол

лы сталі пашыраць Эвангельле па ўсей Палестыне і за межамі яе. Належучы да партыі варожай Хрысту, Павал заўзята выступіў на супраць новых адросткаў хрысьціянской веры. І ў пэўнай меры гэта даволі зразумела. У яго вачах Хрыстос зъяўляўся такім, якім яго ўяўлялі фарызэі — ашуканцам, што захацеў падступна заўладаць мэсыянскай ідэяй, якая была найбольш цэннай жыцідом, як-бы душа народу. «Да чаго-ж гэта давядзе, як не да загубы народу?» — думаў Шавал. Не, не такого Мэсыяша яны чакалі! Паводле іхняга пляну Мэсыяш меўся адваяваць страчаную волю, вярнуць славу Салямана і перавысіць яе... А Хрыстос кіраваў інакш... Ці-ж гэтакай развязкі меўся дачакаць Стары Закон? а вера і надзея дзядоў і прадзедоў? а прароцтвы?..

І вось закіпела кроў у жылах патрыёта Саўля (як яго тады называлі): ён хапае ў руکі меч і нясе помсту крывавую на хрысьціянаў

за тое, што нарушилі жыдоўскія скарбы патрыярхай і прарокаў. А прытым ягоны запальчывы характар вельмі прыдаўся на такую дзейнасць супроты апосталаў і вучняў хрыстовых. Да таго Шавал меў нязломную сілу волі, хуткую орыентацыю, быў здольным прамоўцам, пісьменнікам і ня быў звязаны сям'ёю.

Дык хто-ж мог-бы такога энэргічнага, ідэйнага дзеяча пераканаць, што блудзіць і звязнуць ягоную душу да Хрыста, якога ён пераследаваў?

Адно толькі ласка Божая! Але Шаўлу мала было-б ціхага натхнення, добрага і лагоднага слова, ці прыкладу. Не, да гэтакіх душ Дух Святы прамаўляе такім моцным словам і акцэнтам, што, як гром з яснага неба, звалівае чалавека на зямлю!

Калі Шавал поўны злосці съпяшаўся з тварышамі і памоцнікамі ў Дамашак, каб там «хапаць, звязываць і цягнуць на суд хрысьціяну», надзвычайнай янасці зьбіла яго з ног, а Сам Ісус Хрыстос прамовіў да яго: — Шавал, Шавал, чаму ты мяне прасльедуеш? — А ён спытаўся: — А хто ты ёсьць, Госпадзі? — І адказаў Гасподзь: — Я ёсьць Ісус, каторага ты прасльедуеш. — Тады, дрыжачы са страху, Шавал спытаўся ізноў: — Госпадзі, што Ты хочаш, каб я рабіў? — А Ісус яму адказаў: — Устань і ідзі ў горад, а там табе скажуць, што ты маеш рабіць.

У той час зявіўся Ісус аднаму свайму вучню ў Дамашку (Янаніяшу), даючы загад адведаць Шаўла. Зьдзіўлены вучань адказывае: — Госпадзі, я чуў, што гэты чалавек нарабіў шмат злога верным у Ерусаліме і што мае ўладу ад старшых духоўных браць усіх, хто называе тваё Імя. — А яму Ісус: — Ідзі, бо ён будзе для мяне выбраным начыннем і разънясе маё Імя між народамі...

Якая вялікая перамена і як раптойна яна адбылася ў душы Шаўла! Бо няма ў Бога нічога немагчылага. Адна толькі реч, перад каторай Боская моц ня мае сілы — гэта злая воля чалавека, значыць, такая воля, што съведама тримаецца фальшывай дарогі і сумысна закрывае очы, каб ня бачыць сънятла праўды. А Шавал — гэты чалавек добрай волі. Ён толькі што ўбачыў праўду ў праменьнях яснага неба і адразу хутка орыентуецца ў новай сітуацыі і шчыра пытае: — Госпадзі, што Ты хочаш, каб я рабіў?

У той зяве ў дарозе Шавал асьлеп. Але, навернены на належную дарогу, навучаны і прыгатаваны малітвай, упакораны, прыняў хрост і ўбачыў съятло сонца і съятло праўды. У аб'яўленні Хрыстовым Шавал пазнаў, што ня толькі павінен прыняць веру ў Хрыста, але і стаць дзейным вучнем Хрыстовым, апосталам. І вось ён рапчула пашоў за гэтым

Божым голасам, з усёй сілай сваёй ачышчанай волі і запаленых пачуцьцяў. І адразу, як паслушны жаўнер, стаў пад каманду новага Кіраўніка, Хрыста.

Аднак Шаўлу трэба было паслья навароту глыбей удумаша ў новую навуку, трэба было ўзгодніць Стары Закон з Новым, дапасавацца самому і зразумець Дух Хрыстовы, каб магчы абвяшчаць Хрыста жыдом і паганам, вольным і нявольнікам, цёмным народным гушчам і вучоным філязофам, палітыкам і людзям вялікім гэтага сьвету. І трэба было пакутаваць за свае грахі і аплакаць зас্লяпенне, зь якім прычыніў гэтулькі крыўды хрысьціянам. З тою мэтай Шавал адыходзіць у Арабскую пустыню і там здалёку ад шуму і натоўпу праводзіць трох гады ў пакуце, ў малітве і разваняньнях аб праўдах Адкуплення.

Паслья гэтага пачалася шырокая дзейнасць новага Апостала: Палестына, Малая Азія, Мацэдонія, Грэцыя, Рым і далёкая Гішпанія чулі яго голас.

Пазнаўшы праўду, узлюбіўшы яе ўсей душой, Шавал да съмерці толькі гэтым жыве, гэтym адыхае, іншае ўсё, апрач Хрыста, не мае для яго ніякай вартасці. Усё ягонае жыццё зводзіцца да аднаго пункту: — Мне жыць — гэта Хрыстос! — А ўсё вонкавае цэнтру вось як: — Мне съвет укрыжаваны, а я съвету. — Хрыстос займае ўсе ягоныя думкі, пранікае ўсе прыродныя здольнасці душы і цела. Вось што Шавал гаворыць: — А хто ў Хрысьцце, той — новае стварэнне. Як бяз душы, цела ёсьць мёртвае, так бяз Хрыста, чалавече сэрца стаеца марным, чахне і гіне для Бога і вечнасці. Дзеля таго і кажа апостал: — Бяды мне, калі Эвангельля не абвяшчаю. — Бяды і няшчасце, бо тады загубіўбы ўвесе сэнс свайго жыцця на зямлі і ў вечнасці.

«Хрыстос — для мяне і для другіх!» Гэтакім духам ажыўлены Шавал узносіць свае магутныя крыльлі, каб узынесьціся над съветам, нясучы кожнаму зерне новай навуکі, засяючы ўсюды Божае жыццё, адно праўдзівае і шчаслівае чалавеку. Падымаючы съяг Эвангельля, не бацца ніякіх перашкодаў, будучы съведамъ сваей сілы ў Богу: — Усё магу ў тым, каторы мяне ўзмацняе!

Паслья навароту Шаўла Хрыстос сказаў аб ім свайму вучню: — Я яму пакажу, колькі мусіць выцярпець за маё Імя. — І гэтая слова Хрыста споўніліся над меру. Вось што гаворыць апостал Павал аб сваім жыцці ў Хрысьцце: — Церпім голад і смагу, мы нагі і б'юць нас і бадзянемся... шмат у працы, бязмерна ў ранах і вастрогах і многа разоў пры съмерці. Ад жыдоў пяць разоў дастаў па сорак без аднаго ўдару, трох разы білі мяне кіямі, аднойчы каменавалі, трох разы разьбі-

ваўся карабель,noch і дзень прабыў на глыбіні. Многа быў у падарожах, у небяспеках на рэках, ад разбойнікаў, ад землякоў, паганай, у месьце, між фальшывымі братамі, ў працы і ў зынемажэнні, часта ня сплючы, ў пастох, у голадзе і холадзе і ў нагаце.

Вось абраў балючых перажываньняў апостала.

— Але ёсё гэта — кажа — перамагаем праз узлюбіўшага нас. Бо я пэўны, што ні съмерць, ні жыццё... ні якое стварэнне ня можа адлучыць нас ад любові Божай, што ў Хрысьце Ісусе, Госпадзе нашым.

Паслья навароту праконсула Рымскага Сэргія Паўла, Шавал перамяніў сваё імя на Павал і так падпісывае свае лісты, якіх зъмешчана ў Новым Запавете 14. Павал адбыў тры вялікія падарожжы, апавядаючы Эвангельле найбольш паганам у грэцкай мове, якая тады была найбольш ведамай. Затое носіць слáўны тытул Апостала Народаў.

Падчас прасльеду хрысьціян за часоў Нэ-

рана быў у Рыме замучаны аднаго дня са святым Пятром. Паўлу адсечаная галава за г. Рымам і там пахаваны. Была пабудавана базыліка на гробе Паўла, вельмі старадаўная і цэнная. Але тая ў пачатку XIX-га стагоддзя згарэла. Зара пачалі будаваць новую, на якую ахвяры слалі з усяго свету, нават некаталікі. Паслья свяятога Пятра ўсе пілігримы старающа наведаць гроб апостала Паўла.

У апошнюю хвіліну жыцця, аддаючы сваю галаву пад меч, мог сказаць, паводле таго як жыў: — Змагаўся я добрым змаганьнем, бег закончыў, веру захаваў. Наастатак гатовіца мне вянок праўды, які дасьць мне Гасподзь, Судзьдзя справядліві.

Так закончыў жыццё Вялікі Працаўнік Хрыстовы, Вялікі Апостал і Мучанік. Разам з Пятром лічыцца Закладчыкам Рымскай Царквы і Рым справядліва ім славіцца.

А нам пакінуў прыклад, як пасльвіцца для збаўленія сваей душы і як працаваць для збаўленія нашых бліжніх.

Д-ка

Школьнікі

Было гэта зусім нядаўна. Сяджу ў лёнданскай падземцы (ундерграўнд), чытаю газету. Тым самым занятыя й мае спадарожнікі. Падчас праезду ў падземцы людзі тут не гавораць, а то чытаюць, а то ненарокам абсэрвуюць іншых.

Раптам пачулі мы на станцыі нязвычайнія крыкі, гармідар, съпевы — ажно чарада школынікаў ад 9 да 17 гадоў навалілася на цягнік!

Раскудлачаныя хлапцы й дзяўчата памяшаныя, а зрэшты й не разъбярэш у гэтым наўтупе, хто хлапец ці дзяўчына, бо ўсе ў куллах і ў портках. — Папіхаюцца, займаюць месцы, бясцырымонна наступаючы старшым на ногі, дый балаганіць ганебна, хоць затыкай вушы!

Паважныя грамадзяне праста вачам сваім ня вераць — такая дзіч наляцела, што й аж страшна стала — ня толькі дзіўна ці незразумела. На шчасце крыклівая гурма як напала, так раптам і зьбегла на наступнай станцыі: разъбягаюцца па двое-трое па перонах з тым самым гоманам і піскам — ажно старшыя кідаюцца ў бакі, даючы прастор ашалелай младзі...

У лёнданскіх школах — больш паўмільёну школьнікаў. А ў гэты дзень тысячи іх разъбягаюцца па вуліцах, пляцох, па стан-

цыях, бо гэта яны пратэстуюць супраць старых парадкаў, дамагаюцца волі ад паслушэнства і школнае дысцыпліны.

— Што гэта значыць? — пытаюся я й пытаюцца іншыя ў мяне. Але хутка знаходзім выясьненне: школьнікі дамагаюцца: «далоў уніформы, роўнасць вучня з настаўнікам у кіравецтве і ў дырэкцыі школы, адміняюцца кары» і г. д.

Пэўна не абыйдзецца бунт бяз арыштаў, судоў і караў за парушэнне парадку, за зъянвагу паліцыі. Усё, што мы тут сказаці, апублікавала посьле радыё, паказала тэлевізыя й апісалі газеты.

А мы ставім трывожнае пытаньне, ці сапраўды моладзь сярэдніх школаў такая ўжо дасьпелая й разумная, што самацёкам заранізавалася й выбегла на вуліцы, пачынаючы рэвалюцыю? А мо' стаіць нехта за плячамі школьнікаў і паяцявае за шнурок або папіхает баламутаў і гультаёў да разрухі? Так робіць мэнажэр у цырку, забаўляючы публіку ў маніпуляцыі з марыянэткамі. І ці ня ёсьць гэта неспадзіваны эгзамен для самога дарослага грамадзтва — для бацькоў, для школы, для дзяржавы, Царквы і для ўсяго чалавецтва?.. І хто тут найбольш адказны дый вінаваты?

Калі паслья рэвалюцыі ў Рэспубліцы намножылася бяспрытульных (бяспрызорных), дык са-

вецкая ўлада перш старалася іх судзіць на доўгія тэрміны, але аніяк не маглі з імі дайсці да ладу: яны абсалютна адмаўляліся працацаць, нават для сябе ў камэрах; не памагалі ні карцеры, ні пабоі! Дык у роспачы савецкі ўрад пачаў іх расстрэліваць масамі або тапіць цэлыя грамадамі ў глыбокіх марскіх нетрах. А ў Манджурыі, як прышла камуна, маладых бандытаў вешалі за ногі — аж пайшоў жудасны страх у грамадзтве і бандыцтва адрэзу занікла!

*

Аднак у вольным съвеце да такіх мераў «справядлівасці» ня дойдзе. А нават ніякая дыктатура, апрача фашистоўскае і савецкае, да такой адплаты за злачынства ня кінецца. Дык што-ж рабіць? І найперш, хто вінаваты? Дык трэба шчыра прызнацца, што вінаватае выхаваныне дзяцей і моладзі. І на першым месцы стаяць бацькі, бо яны найбліжэй да сваіх дзяцей. Бо і ясна, што ня досыць нарадзіць дзяцей дый карміць, адзіваць, аграваць, вучыць у школах, а на выхаваныне заплюшчыць вочы дый пускаць дзяцей самапасам.

Калі дзіця пачынае гаварыць, бацькам падабаецца ягоныя шаплявасць, гаркавыя «р» і розныя пахібы; нарэшце хаджэнне на чатырох і спробы на дзывюх ножках. Усё гэта ўзбуджает несамавітую радасць, асабліва маткі, якая ня можа нахваліцца сваім дзіцяткам, тыбульш першым!

Аднак найважнейшая справа — ад самага пачатку вучыць дзіця знаку съв. крыжа і пачатку малітваў: гэтым аказваецца пашана і залежнасць чалавека ад Бога, ад Якога — дачаснае і вечнае жыццё.

Далей дзіця мае прысвойваць законы ветлівасці, удзячнасці дый паслухмянасці: прызнавацца да віны і перапрашаць у правінах. Ведама, баронім дзіця ад агню і ад усялякае шкоды і небясьлекі: каб малы не браў без дазволу, каб не псаваў і ня нішчыў, каб ня траціў дарэмна часу, і ад усялякай распусты.

Ужо съв. Аўгустын асьцерагаў, кажучы: «Такі маленікі чалавечак, а такі вялікі грэшнік!».

А бывае, што бацькі заплюшчваюць вочы сабе і іншым, каб не сварыцца на дзіця, бо «яно — нявіннае!». А трэба ведаць, што Царква рыхтуе да першага споведзі дзяцей ад 7-мі гадоў. Але некаторыя лёгкамысна адкладаюць дзіцячую споведзь да 12 і больш гадоў, калі яно можа ўцягнуцца ў грахі дрэнных прывычак і нораваў, з якімі будзе паслья абражачць Бога і нахіляцца да вечнае згубы душы сваей і другіх бліжніх.

А ці-ж ня бывае, што бацькі лішне ўганяюцца за грашмі, пакідаючы дзяцей бяз нія-

кае апекі? Вяртаюцца з работы змучаныя і знэрваваныя, дык дзеці вырываюцца з хаты, каб мець ад бацькоў «спакой». Так трапляюць у сям'ю благія звычкі, навыкі — курэнне, а і наркотыкі, п'янства дый брыдкія гутаркі і ўсялякая брыдота.

А бадай найбольш псуюць дзяцей розныя некантраліваныя «коміксы» і нягодныя сцэны ў тэлевізіі. Дый таксама благі ўплыў маюць на дзяцей перапоўненую школы: праводзіцца нахабнае ўсьведамленыне дзяцей пра жыццё сексуальнае. Даходзіць зложыцьці да таго, што 15-гадовыя дзяўчынаты становяцца маткамі ў найгоршай распусціце!

Да ўсяго благога далучаеца адчужэнне дзяцей ад роднага дому, дый ад народу праз навуку вылучна ў чужой мове. Фальшывае разуменне ў бацькоў, каб гаварыць з дзецьмі ў дзяржаўнай мове (ангельскай, французскай, німецкай і інш.). Ад калыскі тата й мама гавораць да дзіцяці пачужому і так дзіця сапраўды становіцца з малога для сваіх бацькоў чужым. А паслья пагарджае і роднай мовай і роднымі бацькамі. Нават настаўнікі гневаюцца, што бацькі вучылі дзяцей, самі гаворачы дрэнна, і школа мусіць перавучваць. Так творыцца фальшывае выхаваныне і ўплыў бацькоў на дзяцей зъмяншаеца: няма сардечнасці і зразумення між старшымі і малодшымі — аж і адкоцяцца ад хаты на заўсёды! Тады й кантроль і выхаваныне ня можа праводзіцца нармальна. Дык ня трэба баяцца, што дзіця адстане ў навуцы, калі будзе гаварыць дома ў сваій мове, бо школа сама дасць раду і яшчэ лепш без неразумнай бацькаўскай помачы. А пры такой тактыцы дзіця вырастает і не беларусам і часта няверучым і ня молячымся на ўсё далейшае жыццё...

*

О, дарагія Бацькі! Мы не маем права нара��аць на сучасную моладзь, калі не даём ёй хрысьціянскага і народнага выхаваныня дый калі бацькі ня выконваюць сваіх абавязкаў у сям'і.

Выхаваныне моладзі — гэта вельмі важны і адказны абавязак бацькоў і ўсіх тых, хто бацькоў заступае — у школе і ў Царкве, а таксама і ў працы. Да таго трэба падыходзіць сумленна, з Богам у сэрцы. Інакш моладзь сапраўды дзічэе — аж становіцца варожай у адносінах да старшых, да родных, а нават і да бацькі й маткі! Інакш дачакаемся рэвалюцыі самай дзікой, калі малыя пагарджаюць старшымі, уладай съвецкай і духоўнай. А што з такіх баламутаў вырасце? Як бачым, расце толькі грубіяństва й хамства, гультайства і розныя злачынствы, што ўжо не хапае месца і ў так перапоўненых турмах!..

„Апосталам роўны“ Мікалай, Архіяпіскап Японіі

Святы Мікалай, сын беларускае зямлі, рагдзіўся на Смаленшчыне. Памёр 3 лютага 1912 г., маючы 76 гадоў. Да паступлення у монастыр называўся Іван Дмітравіч Касаткін. Маючы 23 гады кончыў у Пецярбурзе Духоўную Акадэмію. 8 ліпня 1860, ужо як іераманах, Мікалай быў назначаны ў Японію, як першы місіянэр у гор. Гакодатэ, на паўночным востраве Гоккайдо, дзе было адчыненае расейскае консульства. Выехаўшы адразу ў ліпні 1860 г., малады святар адбыў падарожу ад Москвы аж да Ціхага акіяну на конях — праз Поволжжа, Урал і праз Сібір — да 10-ці тысяч кіляметраў! Пераплыўшы Японскае мора, Мікалай прыбыў да Гакодатэ 2 чэрвеня 1861 г.

Тут, у далёкай няведамай краіне, яму трэба было ізноў стаць студэнтам, каб навучыцца японскае мовы, аднае з найтруднейшых на съвеце. На гэта Мікалай не пашкадаваў часу — 8 гадоў, выконваючы адначасна душпастырскія абязязкі ў съвятыні пры рас. консульстве. Прытым старанна студыяваў японскую мову, звычаі і абрады народу, рэлігію, мастацтва і літаратуру. Затое паслья мог зусім аддацца місіянэрскай працы, да якой быў пакліканым Богам.

А праца была нялёгкая! Самі японцы съведчылі аб ім, што ўсе ягоныя думкі і пачуцьці былі накіраваныя на адно, каб прасвяціць Японію съвятылом Хрыстовам навукі. Аднак давялося яму доўга чакаць, пакуль да яго прывыклі дый асанілі ягоныя паважныя адносіны да японскае культуры. І вось з часам аб ім пачалі гаварыць у-ва ўсей Японіі: ён стаўся пажаданым госьцем на японскіх сабраньнях, а нават паганскія съвятары пачалі адносіцца да яго з пашанай. Калі-ж зъяўляліся першыя прозэліты з японцаў, яны адразу становіліся ягонымі памочнікамі. Гэткімі былі: Павал Канабэ, Іван Сакай, якія паслья сталі съвятарамі дый апосталамі сярод сваіх суродзічаў. І яны сталі супрацоўнікамі Мікалая дый упісаліся ў гісторыю Японскае Царквы, як заснавальнікі.

Як толькі зъявіліся съвятары і катэхісты японцы, дык хрысьціянства хутка пачало пашырацца. Ужо цяпер стала магчыма выдаваць у японскай мове правасл. часапісы: двутыднёвік місіі «Сэйкё сімпо» (Праваслаўны бюллетэн) і пэрыёдыкі «Сэйкё Эова» (Правасл. гутарка), «Ураніскі» (Скромнасць) і «Сінкаі» (Духоўнае мора).

Асаблівае значэнне прыдаваў а. Мікалай Божай службе ў японскай мове. Над перакладам Свяятога Пісьма і літургічных кнігай ён працаваў усё жыцьцё аж да апошняе хві-

ліны і асягнуў тое, што аж трудна было паверыць, каб гэта мог зрабіць адзін чалавек за 50 гадоў!

У канцы 1869 г. іераманах Мікалай сабраўся ў першую падарож ў Пецярбург, каб здаць справаздачу Сыноду аб падрыхтоўцы і аб працы і атрымаць помач. Найбольш патрэбная была помач людзмі, бо ён быў тады адзінадным праваслаўным съвятаром у Японіі! Але такжа была неабходная помач матар'альная на арганізаванье новых параходвіяў, на закупы царкоўнага інвентару і кнігай.

6. IV. 1870 Сынод у Пецярбурзе зацвердзіў Расейскую Духоўную Місію ў Японіі, а Мікалай быў паставлены архімандритам у ёй. Місія падлягала Камчацкаму япіскапу і на ўтрыманье яе назначана 6 тысяч бурлёў у год. Вяртаючыся, архім. Мікалай узяў з сабой съвятара Грыгора Варанцова, кандыдата багаслоўя Казанскае Акадэміі, але гэты хутка захварэў і мусіў вярнуцца ў Расею. Місія была вельмі цяжкай і кандыдатаў бракавала, а толькі ў 1872 прыбыў Анатоль Ціхай, які кончыў Кіеўскую Дух. Акадэмію. Архім. Мікалай пакінуў яго ў Гакодатэ, а сам з трыма катэхістамі поехаў у Токіё, дзе была ўжо аснована і місія — цэнтр усіх працы.

У 1872 г. Мікалай падаў японскаму ўраду просьбу — даць поўную свабоду хрысьціянству! І ў 1873 была зънятая забарона пропаведываць хрысьціянства, што вельмі карысна адбілася на працы а. Мікалая. А ў 1875 япіскап Камчацкі Павал Папоў высьвяціў першага японца, Паўла Савабэ на съвятара. А ў 1878, калі Місія лічыла 6 съвятароў, 27 катэхістаў і 50 іхніх памочнікаў — японцаў, архімандрит Мікалай зъяўрнуўся ў Пецярбург з просьбай — прыслаць япіскапа на старшыню Місіі. Сынод згадзіўся і тэлеграмай пытаўся Мікалая, ці ён сам згадзіўся-б стаць япіскапам? Ён адказаў: «Калі з Расеі немагчыма назначыць япіскапа, я згаджаюся».

І вось у 1880, 30. III. архім. Мікалай быў пасвячаны ў Пецярбурзе на япіскапа, як вікары Рыжскай епархіі, з тытулам япіскапа Рэвельскага і назначаны ў Японію галавой Місіі. Мітрапаліт Ізыдор, даючы яму жэзл, сказаў: «Маеш служыць да канца жыцця справе, за якую ты ўзяўся і не дапусьці, каб хто другі заўладаў тваім вянком!»

На працягу 30 гадоў япіскапу Мікалаю былі суджаны яшчэ большыя дасягненныні. Ён стварыў духоўную сэмінарыю, дзе навука адбывалася толькі па японску. З яе выйшлі дзесяткі съвятароў японцаў. Такжа школу катэхістаў і жаночыя школы ў Токіё і Кіёто.

*

Вельмі важным здарэннем было пабудаванне ў Токіё катэдральнага сабору Хрыстовага Ўскрасеньня. Адзіная вялізарная сьвятыня пабудаваная ў сярэдзіне найбольшага гораду сьвету! Відаць ад усюль і упрыгожвае горад. Заложаныя фундаманты ў 1884, а ў 1891 пасьвячаны. У 1906 Сынод прызнаў япіскапу Мікалаю тытул архіяпіскапа — Японскага, незалежнага ад другіх у Рәсей, апрача Сыноду. А ў 1908 паслалі на помач Арх. Мікалаю вікарага япіскапа Сяргея (Ціхамірава) з тытулам «Кіётскі». Гэтая помач была неабходная, бо арх. Мікалай сапраўды быў перапрацаваны і хутка закончыў поўнае заслугаў жыцьцё з лютага 1912 г.

Яшчэ ніколі Японія не бачыла такіх урачыстых паходовінаў, калі працэсія расцягнулася на 10 кіляметраў! да магільніка Янака-босі. І ня дзіва, бо архіяпіскап Мікалай пакінуў па сабе 1-го япіскапа, 34 сьвятароў, 8 дыяканаў, 115 катахістаў і 34 тысячи праваслаўных японцаў, духоўную сэмінарью з соткамі студэнтаў. «Усё гэта было, як пісаў паслья яп. Сяргей, да апошняе цэглы ў будоўлях і да апошніх літары ў перакладах літургічных кніжак, справай ягонага съветлага розуму, шырокага сэрца быў цвёрдае волі; а ўсё гэта зрабіла яго выбраным начыннем Божае ласкі».

Перакладам Святога Пісьма і літ. Кніжак Архіяп. Мікалай заклаў трывалыя асновы пад развіцьцё Праваслаўя. Царквы ў Японіі, як Царквы нацыянальнай. У гэтым ніхто ўжо яму не дараўнаў!

II.

Які быў далейшы шлях Японскае Царквы паслья съмерці архіяп. Мікалая? На долю ягонага наступніка яп. Сяргея выпала нямана цяжкасцьцяў з прычыны падзеяў у Рәсей і ў Праваслаўі. Церкве, бяз помачы якой Місія ў Японіі не магла яшчэ абысьціся.

У восені 1917 на Сабор у Маскве прыбыў з Японіі съвятар Сымон Mai: ён прерадаў прывітанье ад Духоўнае Місіі ў Японіі. Сабор у адказ выдаў пасланыне з багаславенствам японскім хрысьціянам.

У 1923 г. у Японіі здарыўся вялізарны землятрус, які асабліва наведаў найбольшыя горады Токіё і Якогаму. Ён прычыніў вялікія шкоды і страту ў людзях і ў будоўлях дый маесмасці.

На большае няшчасце самы моцны штуршок падземны, які разламаў у Токіё японскія крохкія дамы і дамкі-клеткі, прыйшоўся перад паўднём, калі японкі варылі на газе абед для мужоў, якія мелі прыйсці на абед і адпачынок, дык разам з замлятрусам узьніклі тысячи пажараў. А дамкі беднатаў пераважна

бывалі роблены і склечаныя з фанеры і кардону, дык гарэлі як скрынкі ад запалак! Дый вуліцы ў бяднейшых кварталах вузкія, пляцуў вольных мала... Праўда, у такіх дамах радзей бывалі людзі забітыя, але якраз найбольш тады пагінула людзей ў пажарах, ня могучы выскачыць з мора агню. Значная частка народу ратавалася, скачучы ў каналы, але і тут навалілася яшчэ горшная няшчасце, бо разыліся вялікія бакі і рэзэрвуары нафты, якія паплыла ў ракі і каналы — так што тыя ўцекачы мусілі пагінуць. А калі цэлья натоўпы народу беглі на пляжы і на берагі порту і адкрытага мора, дык адтуль спаткала іх высокая хвалья ад падморскага землятрусу.

Калі ўлічыць, што цятнікі ў той момант выходзілі з рэльсаву, аўтобусы і цятнікі скочваліся з насыпаў і з мастоў, дый пазавальваліся тунэлі, гелеры, віядукі, масты, жалезныя дарогі наземныя і падземныя, паўзрываліся фабрикі і склады з гарушчымі матар'яламі, магазыны з таварамі... Дык вось і спраўдзілася перасъярога, што «чым большая тэхніка, тым страшнейшая катастрофа!». А там яшчэ і чым большая цесната, дый чым большае багацьце, а ў другіх месцах чым большая беднасць, — тым больш жудасны перапалох, пасльех, роспач і катастрофа!...

Шчасльіва было хоць тое, што бліжэйшыя да імператарскай рэзыдэнцыі маглі ратавацца на вольныя пляцы, сады і паркі пры царскай сялібе. Праўда, ня сымелі даходзіць да палацаў, але прынамсі зьбеглі ад пажараў — аж дачакалі успакаення ад землятрусу і агню. Характэрна, што імператарскія дамы і палацы стратаў ад землятрусу ня мелі і не пацярпелі там ніхто.

*

Землятрус таксама прычыніў вялізарныя страты Праваслаўя. Місія. Рухнуў купал Уваскрэсенскага сабору і ўсё убранства ў саборы згінула ў пажары. Згарэла пышная бібліятэка, у якой лічылася 30 тыс. кнігаў і часапісаў. Згарэлі два дамы Місіі і згарэлі працы япіскапа Сяргея, над якімі ён трудзіўся 15 гадоў! Згинуў прыгатоўлены да друку рукапіс: «100 гадоў хрысьціянства ў Японіі» 1539—1637. Згинуў увесе наклад — 500 экзэмпляраў — «Матар'ялы да гісторыі Ягораўскага Лусскага пагосту», 15—17 стаг. і блізка ўжо гатовая капитальная праца: «Гісторыя Наўгародзкае вобласці 15—17 стагоддзя».

І ўва ўсім саборы не асталося ані кусочка незгарэўшага дрэва. Згарэлі трох'ярусны іканастас, паркетная падлога і сходы на званіцу, драўляны шпіль: жалезныя каркасы купала разымяклі ад гарачыні і абаліліся ў нутро сабору. Званы, адзін 1440 кілаграмаў і другі

2880 кіл. дый меншыя растапіліся як воск. І наагул, што не згарэла, тое растапілася і стала нягодным да ўжытку. І так згінула ўсё адзенъе духавенства, мітры і ўсё найлепшае. Згарэла дух. сэмінарыя, жаночая школа і 3 дамы для прыслугі. Дык Уладыка Сяргей сказаў: «Госпад даў, Госпад і ўзяў: страчана ўсё, але асталося адно — вера ў Бога!»

20 каstryчніка адбыўся пасьпешна Сабор Micii, на якім было пастаноўлена адбудаваць ўсё! Па загаду Уладыкі пастанавілі прадаць у гор. Мацуяма на востраве Сікоку 294 цубо зямлі за 15 000 ен. Разабралі там святыню, збудаваную ў 1908 г. у памяць памёршых ваенна палонных расейскіх жаўнераў. Вернікаў там ня было і царква пасьля рэвалюцыі 1917 г. не атрымлівала помачы з Pacei дый «стаяла бяз съпеву». Заладавалі яе на параплаў і перевезлы да Кобэ, а стуль цятніком у Токіо на Суругадай. Там 13 лютага 1924 заляжылі фундаманты і ў два месяцы закончылі будаваць храм у чэсьць святога Мікалая. У ёй і адпраўлялі набажэнства, бо сабор ляжаў у руінах.

Найперш рамантавалі дамы Micii. Уладыка Сяргей пачаў аб'яжджаць усіх праваслаўных у Японіі: даслоўна не абмінуў ні аднага дому! А ў чэрвені 1926 началі зьбіраць гроши на адбудову сабору, на што трэ было 240 тысяч енаў, але сабралі толькі 55 тыс. Гэтых грошаў нехапала! Уладыка Сяргей 22 разы рабіў аб'езды са зборкай грошаў — аж 15 сьнежня 1929 г. быў дзень пасвячанья Уваскрасенскага сабору, які цяпер стаў называцца «Нікарай-до».

Вялізарны сабор адбудавалі, але іканастас аднаярусны. Іконы маляваў Н. С. Задарожны, харбінец. Над царскімі дэзвярамі мастацка вышыты шоўкам Апошняя Вячэра, (праца спні Е. А. Цуй). На асьвячэннне прыбыў з Харбіну япіскап Нестар (Анісімаў), які сказаў Уладыцы Сяргею: «Вы цвёрда захоўваецце вернасць Pacei і высока трymaeце съяг роднага праваслаўя ў Японіі): хай Бог заўсёды будзе з Вамі!»

Масква таксама прыслала тэлеграму: «Радуемся разам з Японскаю Царквою. Мслімся. Просім аб малітве. Мітрапаліт Сяргей з Сынодам». Мітрапаліт Сяргей (Страгародзкі), Ахойнік Патрыяршага Пасаду у Москве, быў у 1890—92, як іераман, і у 1897—99, як архімандрит, у Японіі памацніком архіяпіскапа Мікалая. Пасьля напісаў «На Далёкім Усходзе» (знаў японскую мову): гэты былі пісъмы японскага місіянера.

Хоць афіцыяльныя адносіны Японскай Царквы да Расейскай былі агранічаныя да рэдкай карэспандэнцыі, аднак у Москве аб ёй не забываліся. У 1920 годзе 1-га мая яп. Японскі Сяргеевіч

атрымаў тытул архіяпіскапа, а ў 1930 — мітрапаліта. Але ўжо ад 1827 Японская Царква пачынае дамагацца незалежнасці ад Масквы. Аднак Маскоўскі Мітрапаліт Сяргей адмайляўся тым, што аўтаномію мог-бы даць толькі Патрыярх з Сынодам або агульны Сабор.

III

У 1939 япоскі ўрад выдаў закон, што толькі японец мог быць старшынёй рэлігійнае арганізацыі. Мітрапаліт Сяргей быў змушаны пакінуць сваё становішча і пасяліцца ў сваей рэзыдэнцыі за горадам. Аме, хоць і ня лічыўся галавою Японскай Царквы, дык неафіцыяльна кіраваў ёю да сваей съмерці. Часова кіравецтва выконваў кандыдат багаслоўя Печэрбурскай Акадэміі Арсені Івасава. Пасьля быў выбраны на япіскапаprotoіерэй Іван Оно і ў 1941 паstryканы ў манахі, прыняўшы імя Мікалай і хутка атрымаў хіратонію ў Харбіне на архірэя. Тады гэты ўжо япіскап Мікалай звярнуўся ў Москву з просьбай зацьвярдзіць яго на месца Мітрапаліта Сяргея, што быў у адстаўцы. І Москва ўжо ня мела іншага выхаду, як згадзіцца на «часовае» намесніцтва. А ў часе II-ой Сусветнай вайны гэта вельмі прыдалося.

У 1945 быў выбраны ў Москве на Патрыярху мітрапаліт Аляксей, які зараз пачаў зьбіраць падзелянныя часткі былой Расейскай Праваслаўнай Царквы. На Сабор быў запрошаны і мітрапаліт Сяргей з Токію, але ён не паехаў: будучы ў адстаўцы, ён ня мог легальна рэпрэзентаваць Японскую Царкву і адмовіўся «дзеля хваробы». З Токію паслалі ў Москву сваё прывітанье Сабору і новаму Патрыярху, незалежна ад мітраполіту Сяргея. Ён не дачакаўся капітуляцыі Японіі на некалькі дзён і памёр 10 жніўня 1945, прыхіўшы ў Японіі 38 гадоў. Перад съмерцяй Сяргей быў арыштаваны і насаджаны ў турму. На ягоныя паховіны прыбыло ледзь некалькі чалавек, якія аб гэтым даведаліся. Мітрапаліта Сяргея пахавалі побач з архіяпіскапам Мікалаем на магільніку Янака-бочы.

15 жніўня Японія капітулявала і яе занялі амэрыканцы. Імпэратор Японіі адрокся свайго «боскага» походжання ад багіні Аматэрасу і астаўся толькі съвецкім дэмакратычным уладаром. 27. III, 1946 Кансысторыя Японскай Царквы і япіскап Мікалай ОНО прасілі Москву прыслаць ім свайго прадстаўніка. Патрыярх Аляксей далучыў японскую Царкву да Расейскай і паслаў у Японію двух япіскапаў. Калі яп. Барыс (Вік) і Сяргей (Ларына) прыбылі да граніцы Саветаў з Японіяй, дык амэрыканцы не далі ім візаў... Тады група японскага духовенства на сваім саборы пастановіла далучыцца японскую Царкву да амэры-

канскай праваслаўнай і падпарадкаваць Расейскуму архірэю ў Амерыцы. З Амерыкі прыехаў епіскап Веньямін (Басалыга) з Амерыканскай Мітраполіі і гэтак Японская Царква аддзялілася ад Расейскай на цэлых 25 гадоў!

Аднак частка духавенства і вернікаў ня прызнала новага Мітрапаліта: яны стварылі прыходы верных Маскоўскаму Патрыярху...

І гэтак паўсталая вялікае недаразуменне і нязгода ў Правал. Царкве ў Японіі, што трывала з рознымі зменамі да 1970 г.: частка паддягала амэрыканскому мітрапаліту, а частка утварыла маскоўскае «благачынне». Масква дасылала ад пары да пары сваіх дэлегатаў, якія прыяжджалі як удзельнікі сусветных кангрэсаў у справах сусветнага міру ці анты-атамнай камісіі...

Пасля многіх зборак, нарадаў і кангрэсаў 3-га красавіка 1970 была зънята ў Маскве забарона і адлучэнне з Японскай Царквы і абедзве часткі — з Амерыканскай Мітраполіі і з расейскага — «багачыння» — злучыліся ў адно.

10. III. 1970 ў Маскве была абмеркаваная справа кананізацыі апостала Японіі, архіяпіската МІКАЛАЯ (Касаткіна) і вырашана прызнаць СВЯТЫМ гэтага заснавальніка Японскай Царквы — дзеля агульнага пра-кананія аб ягонай святасці і кульце, які вытварыўся навакол ягонай асобы.

І тады было пастаноўлена даць аўтаномію Японскай Царкве. Патрыярх Аляксей уручыў у Маскве Мітрапаліту Уладзімеру Токійскому Патрыяршу Томос аб аўтаноміі, узложыў на яго другую панагію і перадаў яму святое міра, якое для Японскай Царквы мае права съянціць толькі Маскоўскі Патрыярх. І прызнаны ў Японіі трох епархii: Токіо, Кіото і Сэндаі. У Токіо ёсьць

агульная духоўная сэмінарыя, а студэнты на вышэйшыя студыі маюць вучыцца ў Ленінградскай Акадэміі.

Аўтаномная Царква мае незалежную адміністрацыю, але ў справах веры і кананічнага права лучыцца з Маскоўскай Патрыярхіяй. І Патрыярх зацвярджае Мітрапаліта ў Токіо. Маскоўская Царква-Матка мае ў сваій Дачкі-Царквы ў Токіо сваё «падворыя», дзе прыбывае прадстаўнік Патрыярха.

Святы — дзень Святога Мікалая, архіяп. Японскага, «Роўна-Апостальскага» — устаноўлена на 16 лютага (3-га па ст. стылю).

Трапар: «Святыому Равноапостольному Николаю Архіепіскопу Японскому» Глас 4.

Апостолов единоправне и сопрестольне, служителю Христова верный и богомудрий, цевнице избранная Божественного Духа, сосуде преизливающийся любви Христовы, Японские земли просветителю, святый Николае иерарше равноапостольне, молися живоначальной Троице о всем твоем стаде ио всем мире!

*

ЗАЎВАГА РЭДАКЦІИ: Мы тут зъмясцілі даўжэйшы артыкул аб Праваслаўнай Царкве ў Японіі дзеля Паважаных Чытачоў (асабліва праваслаўных) каб:

1) маглі наследаваць Св. Мікалая ў ягоным апостальстве і ў малітве за наварот няверных і атэістаў, а і наагул за грэшнікаў усяго съвету. А гэта тым мілей, бо Св. Мікалай Японскі быў сынам нашай зямлі Беларускай са Смаленшчыны.

2) каб мы, беларусы, пабачылі, як Расейская Царква здабывала і бараніла права сваей Патрыярхii ў Японіі, нават са шкодай для Місіі рэлігійнае. Гэта тады-ж добрая наўка для нас, як бараніца ў Праваслаўнай Царкве ад упłyvaў расейскіх, а ў Каталіцкай ад націску польскага.

3 царкоўнае жыцця

ВАТЫКАН: Праваслаўная дэлегацыя з Румуніі была ў Папы: спачатку наведалі ў Ватыкане Сакрэтарыят Адзінства Хрысціянаў, а пасля былі з візитам у Паўла VI-га. Аднак каталікі ўсходняга абраду ў Румуніі вельмі былі засмучаныя гэтым візитам Праваслаўнай Царквы ў Папы. А гэта з тae прычыны, што Румунскі Праваслаўны Патрыярхат супольна з урадам цывільным-камуністычным у 1946 г. зліквідавалі Каталіцкую Царкву (уніяцкую). І ў выніку ліквідацыі соткі съявтароў і 6 япіскапаў былі арыштаваны і ўкінены ў турмы; а цэрквы і маемасць перайшла ў рукі Праваслаўнае Царквы

або ўрад забраў сабе. Адным словам там паўтрылася тое самае, што было праведзена ў Галіцыі з Грэка-Каталіцкай Царквой ў 1946 г., крыху раней, чым у Румуніі. А ў Румуніі было да таго паўтара мільёна грэка-каталікоў, якіх прымусілі аставацца без съявтароў, бяз цэркваў і бяз Божае службы: або мусілі перайсці ў праваслаўе або ў атэізм!

Пры гэтай аказіі палажэнне Паўла VI-га было страшэнна прыкрайе: ён ня мог адмовіць прыніцця Праваслаўнае Дэлегацыі, бо нельга адпічаць нават найбольшых праціўнікаў, а з другога боку... вельмі было крыўдна каталі-

ком румунскім, якія не маглі зразумець становішча Ватыкану...

*

НЬЮ-ЁРК: Кардынал Суэнэнс з Бэльгіі, будучы ў Амэрыцы, казаў у прамове: — Важная справа — злучыцца хрысьціянам, але важнейшая — захаваць веру ў вобліку атэізму! Дык хрысьціянне павінны ня толькі лучыцца з сабою, але сваім жыцьцём лучыцца з Хрыстом, каб няверучыя бачылі нашае добрае жыцьцё, як съвядоцтва аб нашай веры.

*

ПАПА ПАВАЛ VI-ы ў вялікоднай прамове да вялізарнага натоўпу падкрэсліў ролю хрысьціянства ў аднове людзкога жыцьця. Бо часта стаўцца закід, што Царква — кансерватыўная, адсталая; але Царква ўсьцяж съвяткуе і апавяшчае Хрыстове Ускрашэнне, а прытым і нашае ўскрашэнне да вечнага жыцьця і да гэтага Царкви нас вядзе! Царква Божаю Моцай і ласкай адраджае, падтрымлівае і памнажае ў чалавеку Божае жыцьцё. А духове жыцьцё мае ўплыў і на фізычную старану — на працу, здароўе, маемасць і т. д. Бязупынны ўплыў Божае помачы-ласкі, якая павялічвае любоў да Бога і людзей, дае настоўную энэргію да працы для дачаснага добра. Бачым гэта на прыкладзе съвятых — такіх вялікіх дзеячоў, як напр. сьв. Вінцэнтага а Паўлё, асабліва на прыкладзе замоніцаў-манашак, якія апякуюцца хворымі і апушчанымі людзьмі.

А тымчасам съвет нахілецца да зынішчэння жыцьця на нашай плянэце. Атамнае ўзбраенне, забруджаныне зямлі, вады і паветра, голад, і ўся гэтая пагроза ўсьцяж ўзрастает... І прытым забруджаныне маральнае — дэкадэнцыя чалавечтва, сапсаванасць моладзі, абыякавасць рэлігійная і поўны атэізм, нават «ваюючы»! А колькі ёсьць людзей, якія ня ведаюць, навошта жывуць і працаюць, або шукаюць толькі прыемнасці і забавы-гульні дый выгоды? Калі бязбожная навука ня можа паказаць чалавеку мэты ягонага жыцьця, дзеля чаго варта жыць, цярпець і памерці, дык хрысьціянства можа і жадае навучыць людзей чыстай праўды і значэння чалавека, справядлівасці і любові, што сваім засягам абыймае і дачаснае і вечнае жыцьцё!

Удзяляючы апостольскага багаславенства «Урбі эт Орбі» — Гораду і ўсяму съвету, Папа вітаў усіх словамі «Хрыстос Уваскрос!» на 17-ці мовах; а між іншымі, па ўкраінску, па польску, па расейску і па вьетнамску... І выразіў пажаданыне, каб ятония слова аб Ускрашэнні Хрыста дайшлі і туды, дзе людзі церпяць працьлед і прыгнёт рэлігіі. Казаў: «Усіх нас лучыць вера, што Хрыстос Уваскрос і больш не памре!»

*

ЛЕТУВА: 17 ТЫСІЧ ПОДПІСАЎ. Нядайна каталікі ў Летуве пераслалі да Брэжнёва пратэст, які адрасавалі праз рукі Генэральнага Сакратара Задзіночаных Нацыяў у Нью Ёрку Др. К. Вальдгейма. Гэты пратэст супраць працьледу рэлігіі падпісалі 17 тысяч вернікаў з некалькіх каталіцкіх параходвіяў у Летуве, не зважаючы на тое, што паліцыя вельмі за гэтым съядзіла і карае. Далі вернікі выясняненьне, што таму з'явіліся за граніцу, бо пратэсты на рукі самога Брэжнёва аставаліся без адказу. Найбольш вернікі скардзяцца на забарону вучыць дзяцей праўдаў веры, калі тымчасам начідаеца навучаныне ў школах атэізму і выхоўваеца дзяцей і моладзь у духу бязбожным супраць волі бацькоў. І наагул праводзіцца ў Саветах дыскрымінацыя людзей у жыцьці грамадzkім дзеля рэлігіі.

*

У МАСКВЕ «ПРАЎДА» ГАВОРЫЦЬ НЯПРАЎДУ!

Перад Вялікаднем «Праўда» пісала, каб збрывадзіць праславаўнаму народу веру ў Хрыста, што Хрыстос не Уваскрос, бо і ня ўміраў, а нават і ня жыў, а толькі аб Ім існуе легенда. Гэтая «Праўда» апіраецца на тісторыі, якую бязбожнікі выдумваюць. Мы ўжо няраз пісалі, што існуюць помнікі хрысьціянства: Эвангельле, Лісты апосталаў і ўспаміны съвятых і вучоных з самых даунейшых часоў. А нават часткі і адрыўкі Святога Пісъма Новага Запавету даходзяць аж да II-га стагодзьдзя пасля Хрыста, паміма жорсткага працьледу з боку жыдоў і рымлян на дый іншых ворагаў, якія вынішчалі ўсялякія ўспаміны аб Хрысьце і Яго наў тузы, а такж аб съмерці і ўваскращэнні Яго. І ніякая іншая гісторычная асона ці здарэнне ня мае падобнага пасьведчання, як Асона Хрыста і здарэнні з ягонага жыцьця. Дык маскоўская «Праўда» гаворыць бязбожную няпраўду!

*

НЕНАРОДЖАНАЕ ЖЫЦЬЦЕ

Забойства ненароджаных дзяцей штораз узрастает (аборт) асабліва ў багатых краях: ня толькі тады, калі патражае маші съмерць пры раджэнні, але і для матар'яльнага выграхавання, і для выгады ў сям'і, для спакою ў хаце дый інш. Гэтая «кантроля» ў прыроце сям'і, як яе ні называць, усёж ёсьць фактычным забойствам жывога чалавека. Як можна пазволіць на такі праступак, які ёсьць ганебным злачынствам? Бо й нельга забіваць съпячага, ці няпрытомнага, ці вар'ята, а тымболіш дзіцяці, якое заблукалаася, сіраты, ці хврага заразнай хваробай!.. А дзіця, хоць яшчэ не пасьпела нарадзіцца, ужо ёсьць чалавекам, бо мае душу несъмяротную і ня ёсьць уласнасця толькі бацькі-маткі, але належыць да дзяржавы, да грамадзтва, да народу і да ўсей фаміліі, а ня толь-

кі да гэтае кватэры і сям'і! Калі нельга паляваць на час бярэмяннасці зъярою і на птушак у гнёздах; калі нельга забіваць бярэмянай жывёлы, бо іхняе пагомства знаходзіцца пад апекай права і законаў, дык на якой падставе ўрад польскі завёў «ганебны парадак» забіваць ненароджаных дзяцей? А гэта праводзіцца там тысячамі — аж з чужых краёў наяджаюць дзеяцьбайцы-маткі ў Польшу, каб правесці танны аборт! Таксама пачало гэта праводзіцца ў Англіі і ў іншых нібыта «паступовых» дзяржавах. Дый адносна дактароў і Сёстраў Міласэрдзя мусіць сказаць, што такая «апека над маткамі» — гэта ёсьць ня «мэдыцына» і ня «міласэрдзе», але найгоршага тыпу забойства — дзеяцьбства! І такія шпіталі трэба называць бойнямі для людзей, у якіх дактары, ламаючы сваю лекарскую прысягу, як бандыты, нападаюць з нажамі на дзяцей і рэжуць іх пад аховай паліцы і самога вар'яцкага ўраду. Калі-ж жывём у такіх новых парадках, дзеючы так, як дыктавалі Гітлер і Сталін, дык магчыма, што дачакаем яшчэ часаў, калі такія «фальш-лекары» будуть выразаць у лоне матак дзяцей, а пасля іхня памацніцы-сёстры будуть ім смажыць з тых трупікаў катлеты, Божа мой! Ни ведама, што тут горшае — злачынства ці абрыйдлівасць? Бо гэта поўны упадак культуры і цывілізацыі, асабліва ў краях на такім высокім узроўні культуры матар'яльнай і духовай, як Брытанія і Польшча?! Сорам, ганьба, позор, інфамі, інъёмініё, шандэ!!!!... діфамар...

Каталіцкая Царква бароніць лёдзкое жыцьцё. Павал VI-ы няраз заклікаў да апекі над няшчаснымі маткамі і ў абароне ненароджаных. Творца пункты-прытулкі для патрабуючых матак, асабліва для зблудзіўшых дзяўчат, каб памагчы ім да нараджэння і даць апеку маткам і дзецям. У такім пункце ў Ліверпулі ў Англіі была дадзеная помач такім маткам у 100 выпадках.

*

НОВЫ ЭКУМЭНІЗМ

Рада Пратэстанцкіх Цэрквеў на востраве Тасманія ля Аўстраліі за згодай сваіх вернікаў, назначыла аднаго каталіцкага сьвятара для аблугі іхных параходвінаў. І гэты сьвятар, Павал Кондлі, мае даўвер у сваіх і ў чужых: ён адпраўляе Літургію для каталікоў, а пасля кіруе набажэнствам для іншых веравызнаньняў.

*

ТАМАШ — АПОСТАЛ У ІНДЫ — ЮБІЛЕЙ 1900 ГАДОЎ

Паводле старой традыцыі сув. апостал Тамаш прыбыў у Інды ў 72 годзе пасля Нараджэння Хрыста і там апавядаў дый хрысьціў. Усяго каталікоў ў Інды больш 5-ці мільёнаў, найбольш у паўдзённой правінцыі Керала, дзе хрысьціянства трывае ад самага пачатку. Яны ма-

юць свой абраад і сваё духавенства. Юбілейны ўрачыстасці адбываліся ў гор. Мадрас, блізка якога знаходзіцца месца съмерці і гроб сув. Тамаша ў г. Міляпорэ. На кангрэс у красавіку г. г. сабралася народу больш, чым было на Эўхарыстычным Кангрэсе ў Бамбэі. Гэта съветчыць аб вялікай папулярнасці ап. Тамаша. Папа выслаў свайго прадстаўніка, кардынала Конвэйа з Ірландыі. Было прысутных шмат біскупаў, духавенства і вернікаў. Гроб сув. Тамаша ў вельмі прыгожай катэдральнай царкве.

*

ЧЫЛІ — САНТІЯГО. МІЖНАРОДНЫ КАНГРЭС ГАНДЛЮ И РАЗВІЦІЯ

На гэтым Кангрэсе сабралася 140 прадстаўнікоў ад гэтулькі краёў съвету. Ішлі нарады, як упараткаваць съвет, каб бараніць бедныя краі ад голаду. На съвеце — няроўнасць, дык трэба паправіць адносіны. Напр. у Амэрыцы работнік зарабляе да 4 даляраў за гадзіну, а ў Заірэ-Конго-Афрыка такі самы работнік зарабляе 4 цэнты за гадз.! І ў Гане гаспадар мог купіць у 1960 трактар за тону какао: цяпер цана на трактары ўзрасла, а на какао ўпала і трэба плаціць пяць тонаў какао! Цэна на волава ўпала на 17 працэнтаў, а на каўчук 21 працэнт. Сярэдня ў багатых краях работнік зарабляе ў год даляраў 2.400, а ў бедных — 180 дал. Ды і то яшчэ: у баг. краях заработка сярэдні павялічваецца, а ў бедных стаіць на месцы або й паніжаецца!

Дык што рабіць? Голад нішчыць цела і раз'ярае душу! Калі не ратаваць съвету і не раўнаўваць даходаў, дык т. наз. «трэці съвет» — бедны зробіць сусьветную рэвалюцыю, каб адабраць лішку багацця. Дый й гэта іх не паратуе: зьядуць адабранае і больш у нікога ня будзе адбіраць...

І нельга сказаць, што багатыя краі не ратуюць бедных: даюць ахвяры, але найбольш пазычаюць — толькі ня гроши, а таварамі і на высокія працэнты. Аж даходзіць да таго, што тыя ня могуць сплаціць самых працэнтаў! Бывае, што палавіна новае пазычкі трэба зараз аддаваць на старыя працэнты...

*

У ЧЫЛІ каталікі пайшлі на супрацу з левымі і выбраны презыдэнт аказаўся камуністым! наз. Аллендэ; але ён выбраны згодна з законамі, дык біскупы пазволілі супрацеваць з новым урадам. Аллендэ праводзіць аграрную рэформу, што якраз адпавядае патрэбам беднатаў. Біскупы аднак перасыцярагаюць каталікоў, каб пільнавалі веры, праўды і справядлівасці і не пазволілі камуністам прасльедаваць рэлігіі і захопліваць вылучную ўладу, адпіхаючы іншыя партыі. Гэтак праўядзецца належны падзел грунтаў, абавязкаў і платы за працу. Цяпер на рэспубліку Чымі прыглядаецца ўесь съвет, а найпільней Паўдз. і Средняя Амэрыка, каб на-

вучыцца новага парадку і правесыці паўсюдную рэформу ў тэхніцы і на ральлі.

*

ЗАІР-КОНГО ў АФРЫЦЫ. Афрыка хоча захаваць свае абычай і правесыці поўную «афрыканізацыю». Асабліва за гэта хапілася Конго, вялізная рэспубліка з презыдэнтам Язэпам Мабуту. Ён адразу перамяніў назуву з КОНГО на ЗАІР і сваё хрысьціянскае імя на СЭЗЭ СЭКО. Тады загадаў каб у Каталіцкай рэлігіі парабіць змены спречныя з нашай верай. Як каталікі не згадзіліся, дык выгнаў з краю свайго чорнага кардынала Кісаса і зачыніў усе духоўныя сэмінары. А каталікоў у Заіры вялікі працэнт. Узынікла нязгода з Ватыканам і пратэсты ўсіх вернікаў. Мабуту ўбачыў, што можа ўзынінцу рэвалюцыя і пайшоў на ўступкі: тады ізноў адчыніліся сэмінары, а з Ватыканам зроблены тымчасовы дагавор. Біскупы згадзіліся афрыканізаваць набажэнства і наагул увесь касцельны парадак, не парушаючы праўдаў веры і навучання рэлігіі.

*

ВАТЫКАН І ПАПА ў ЯПОНСКАЙ ТЭЛЕВІЗІІ
Вялікую сенсацыю ўзбудзіў сярод японцаў фільм аб Ватыкане, які перадавалі ўсе японскія станцыі тэлебачання. Фільм наладзілі самыя выдатныя апонскія артысты. У фільме былі нададзены ўрыўкі з важнейшых прамоваў Паўла VI-га — аб супакой на съвеце, аб сусветнай супрацы, каб уладзіць згодну систэму жыцця і развязцё ўсіх народаў. Уся прэса прысыціла многа месца фільму, а таксама і ілюстрацыяў, асабліва багаты часапіс «Ісуміоры» з дакладнымі рэпартэртствамі аб Папе.

*

ЛЁНДАН: Выдатны малады чалавек Пётр Грээн, які адзначыўся, як паэт, дзелавы і здольны «бітлэс» — песьніар, гітарыст і кампазытар у групе; а меў бліскучую кар'еру, нават матар'яльна, — неспадзявана пакінуў сваё становішча, астрыгся і адрокся лёгкага фаху бітлэса, а ўзяўся за працу звычайнага чалавека у лён-

дынскім шпіталі. Гроши, якія плылі яму з найграных і насыпіваних плітак, у суме 80.000 фунтаў, раздаў на дабрадзеінія мэты, а сабе зарабляе нармальнай працай і службай у шпіталі. Гаворыць, што чуецца шчаслівым, а можа й будзе працаўца ў іншым фаху, які будзе адпавядзь ягоным імкненням.

*

ДЗЕНЬ СРОДКАЎ СУСЬВЕТНАЕ ЛУЧНАСЦІ — прэса, радыё, тэлевізія, фільм, кіно, тэатр, перагонкі — конскія, сабачыя і інш. Гэтыя сродкі фармуюць людзкую съведамасць, перадаюць весткі, забаўляюць, вучаць і, на вялікі жаль, часта псуюць людзей, асабліва моладзь.

Царква звярнула вялікаю ўвагу на гэтыя неабходныя сродкі ўзаемнай камунікацыі між людзьмі, краямі і народамі, каб яны сапраўды служылі людзтву карысна, але ня прычынялі шкоды. Нават назначаюцца спэцыяльныя дні малітвы з той мэтай, каб уладзіць па людзку і па Божаму гэтую камунікацыю між людзьмі. Сёлета гэты дзень быў 14-га мая—траўня. Асабліва справа датычыць дзяцей і моладзі, якія ўжо ня могуць абысьціся без тэлевізіі, бяз «коміксаў», бяз фільму, бяз футболу і інш. Каб чалавецтва перамагло так наз. «чысты бізнес», які зьяўляеца якраз нячыстым сродкам заробку і інтарэсу, што імкненца да найбольшата гешэфту.

Калі людзі штодня рэгулююць гадзіннікі, каб ведаць добра час, дык чаму не стараюцца рэгуляваць і падчышчаць фільмы і журналы і тэлевізію, каб ішоў матар'ял цікавы, але ідэальна чисты маральна без распustы, забойстваў, бандызму ашуканства і ўсялякай подласці, бо праз гэта фармуюцца характары дзяцей і моладзі — аж растуць людзі няздатныя да нармальнага жыцця ў грамадстве і ня годныя перад Богам да збліжэння душы. А Сам Хрыстос сказаў: «Калі-бы хто згоршыў аднаго з тых найменшых, дык лепей яму было-б, каб завесіць на шыі млынавы яамень і спусціць у глыбіну марскую!» Значыць, багата трэ было-б з такім каменем затапіць дзеячоў у тэлевізіі і ў др. сродках.

З наше мінуўшчыны

Нядайна Беларуская Бібліятэка імя Францішка Скарэйны ў Лёндане ўзбагацілася вельмі цэннай брашурай, напісанай некім А. І., пад назовам: «Усходняя Беларусь, Статыстычные і гістарычные матэрыялы». Выданіе Народнага Сэкретарства Міжнародовых Справаў. Менск. Друкарня Я. А. Грынблята, 1918. Страніц 13.

Гэтай брашуры, цікавай ня толькі зъместам,

але і сваім выдаўцом — Б. Н. Р., ня знайдзеш у ніякім бібліографічным ведамым нам паказыніку. Таму ахвярадаўцу, які пражывае ў Злучаных Штатах Амерыкі, належыцца шчырая падзяка за перахаванье гэтай кніжыцы і за пераданьне яе ў публічную Беларускую Бібліятэку.

Падаём тут частковы зъмест, стр. 5—7, у якім ёсьць гутарка аб тагачасных беларускіх

культурных сілах. Цікава заўважыць, што аўтар распачынае ад каталіцкіх і праваслаўных сьвятароў.

Тагачасны правапіс і граматыку пакідаем бяз зьменаў.

«Гэтак сталося тое, што у мамэnt выбуху Расейскай Рэвалюцыі у ўсходній Беларусі аказаліся сконцэнтраванымі блізка усе беларускіе сілы, апрача параскіданых па розных местах б. Расейскай Імперыі. Але і тыле, каго доля закінула у чужынку, не пакідалі праца-ваць дзеля сваій Бацькаўшчыны і сваего на-роду: беларуская нацыянальная работа пачала шпарка развівацца у Пецярбурзі, Маскве, Казані і т. д. Пры гэтым нацыянальная съядомасць захапіла усе станы і усе кругі беларускага грамадзянства: ужо у самым пачатку рэвалюцыі мы бачым за нацыянальнай работай много чынных інтэлігэнцкіх сіл. Перш за усе мы адзначым учасце у беларускім руху ду-хавенства, — гэтаі бязспорна вельмі важнай сілы у Беларусі.

Між каталіцкімі ксендзамі рух гэты падга-тауляўся здауна у Пецярбурскай Духоунай Сэмінары і Духоунай Акадэміі (для Магілеускай дыяцэзіі), і у рэзультате у момэнт упад-ку царызму мы бачым адкрытое арганізо-ва-нае выступленыне беларускіх ксяндзоў: на з'ездзе у Менску заснаваўся Саюз Ксяндзоў-Беларусау, налічваючы каля 200 члену, між каторымі трэба адзначыць імены най-больш актыўных, як: кс. Астрамовіч, м. т. кс. Годлеускі (у Менску), кс. Сак, кс. Байко, м. т. Лісоускі, кс. Лапошко (у Магілеві), м. т. Шыро-кі (у Парафіяне), кс. Шолкевіч, д-р філе-зофіі Бобіч (у Другі), кс. Будзька, д-р Абран-тоў-віч, м. т. Цікота, м. т. Хвецько, кс. Жолне-ровіч, кс. Версоцкі, кс. Олешкевіч, кс. Борык і інш. Закраталося і праваслаунае ду-хавенство, цэнтрам каторага аказалася Масква: тут папалі блізка усе вывезеные з Гродзеншчыны і Віленшчыны съяшчэнікі. На адбыўшымся

тамака у летку 1917 года з'ездзе было каля 800 праваслауных съяшчэніка-беларусау, вынесшых рэзалюцыі у беларускім нацыо-нальным духу. Між праваслауным духовен-ствам выдзеляюцца іменыprotoерэя Куль-чицкага (у Менску), сьв. Усакоускага, прот. Корчынскага, сьв. Рэпніна і інш. Ячшэ да вайны і рэвалюцыі між прафэсурай вышэй-шых і сярэдніх школ звертаюць на сябе ува-гу: праф. Б. Эпімах-Шыпілло, вядомы бела-рускі філелег, праф. Е. Карскі, праф. М. Доу-нар-Запольскі, праф. Завіткевіч, праф. М. Ман-соніус, І. Краскоускі, Б. Тарашкевіч, Мітке-віч, Р. Остроускі (у Слуцку), Довгялло, Сэр-боу і Кахановіч (у Магілеві) і інш. Далей ідуць предстаўнікі розных вольных прафэ-сій: юрысты і журналісты: Яз. Варонка, А. Цвікевіч, Е. Хлебцевіч, Яз. Фарботка, юры-сты: Л. Заяц, Рэутт, Борк, Андрушкевіч, Г. Богдановіч, Сушынскі, Чаусоу, Кажэмяка і інш., інжынеры: А. Уласоу, В. Іваноускі, Дубейкоускі, К. Душеускі, К. Годыцкі-Цвірко і інш. тэхнікі: Стульба, В. Грыневіч, Еутухоускі, Загорскі, Рудзік і інш., агрономы: А. Смо-ліч, Турчыновіч, В. Савіч, Марковіч, Черняу-скі, Г. Гарэцкі і інш., каморнікі: А. Аусянік, М. Гарэцкі, Метла, Міхневіч і інш. афіцэры: генерал Кандратовіч, генерал Алексеевскі, генерал Короткевіч, палкоунік Курац, К. Езо-вітоу, М. Косьцевіч, Е. Ярушевіч, А. Зенюк, Р. Якубеня, І. Краскоускі, Золотарэнка і інш., літэраторы: Яз. Лесік, А. Прушынскі, А. Ле-віцкі, В. Голуб, Константын Міцкевіч, Я. Лу-цэвіч і чыноунікі: П. Крэччускі, Э. Будзька, Яз. Дыло, А. Бурбіс, Б. Галавач, Грыневіч, Ч. Родзевіч, Л. Родзевіч, В. Сталыгва, Я. Серада, Б. Захарка, Сьвірскі, Сенкевіч і інш., чыслен-ные палітычныя і культурныя дзеячы: С. Рак-Міхалоускі, І. Васілевіч, д-р Ерэміч, Жывапісцау, Дворчанін, Мароз, і інш., урэшті вялі-кіе землеуласьнікі, як Раман Скірмунт, Кня-гіня Магдалена Радзівілл, А. Бонч-Осмолускі і інш.».

„А ці Божым шляхам?“

(Адказ крытыку)

Бывае ня без карысці, калі ў паважнай пра-цы забірае голас і наш праціўнік, бо асьвяча-еца дзела і ад прошаўкі.

Але Ул. Бягун, крытыкуючы ў «Голосе Радзі-мы» (№ 14, крас. 1972) наш часапіс, вельмі быў съціснуты рамкамі сваіх хлебадаўцаў і пісаў (ляяльна для сваіх настаўнікаў) слова Бог з малой літары дый празываў нас служакамі «Скотлянд Ярду», ворагамі беларускага народу, фарызэямі, якія ў злых намерах прыкрываю-

ца імем Хрыста і інш. Гэта ўсё з ягонага боку зразумела, бо ён мусіць добра помніць асьцяро-гу Івана Андрэевіча Крылова, у якой жаліўся пакорны сабака: «А если не впопад залаю, то и побои принимаю».

А гэтыя «пабоі» і нам дакладна ведамыя, бо і наш рэдактар якога Бягун успамінае і Тамаш Падзява атрымалі з ласкі савецкіх дабрадзеяў па 25 гадоў лягераў, апрача турмы. Гісторыя даво-лі цікавая і дасужы Ул. Бягун павінен быў з ёй

пазнаёміца. А менавіта: усю групу нашых айцоў у дзень сьвятых Калядаў, 25—XII—1948, савецкая ваеннае дэлегацыя — пракурор, съледавацель і трэы афіцэры — выкупілі ад кітайскіх камуністаў на граніцы заходній Манджурыі, зънялі з іх кітайскія аковы і налашылі свае дый павезылі ў турму ў гор. Чыта. А там правілі суровае съледзтва і далі — бяз суду паводле загаду Масквы — па 25 гадоў лягераў... Ім закідвалі японскі і ватыканскі шпіянаж, аднак ім, відаць, на маглі гэтага даказаць, бо закіды былі проста съмешныя, дык асудзілі ў Маскве заочна!

Уканцы 1950 году іх перавезылі ў Іркуцкую вобласць і пераганілі з лягера ў лягера па цяжкіх работах. У 1954, 8-га верасьня а. Гэрмановіча судзілі ў лягеры № 13, што наз. Віхорэвка, і пракурор загаласіў: «Освободить!» Аднак яшчэ трымалі па лягерах — аж да 27-га красавіка 1955 г. і выдалі ў Польшчу, бо ён меў, жывучы ў Заходній Беларусі, польскі пашпарт.

З нашае групы — 7-мі чалавек — злінулі ў лягерах архімандрыт Андрэй Цікота і два настаўнікі з нашае школы ў Харбіне. А з 4-х айцоў трапілі ў Польшчу Гэрмановіч і Падзява, адзін у Францыю — а. Шалей і адзін загінуў няведама дзе — Партиягін.

Аб загінуўшых у Савецкім Саюзе — яшчэ два слова: Аб Цікоце мы мелі слых, што памёр у 1952 г. у вельмі цяжкіх абставінах у нейкім лягеры ў групе «Ангар-Лаг». Аб Ф. Абрантовічу нічога пэўнага нельга сказаць. Быў арыштаваны ўканцы 1939 г. ў Польшчы: толькі мы мелі слых, што ён прайшоў вельмі цяжкое съледзтва і мучанье; а паслья пасаджаны ў Маскве і... дальш ужо аніякае весткі!

Можа-бы памог нам спагадлівы Ул. Бягун выясняніць і дапытавацца аб варунках жыцця і смерці гэтых двух архімандрытаў — Цікоты і Абрантовіча?

А таксама, чаму групу нашых айцоў ня судзілі камуністы-кітайцы, калі іх арыштавалі і калі былі чым перад імі вінаватыя? Дый чаму Саюз іх выкупіў, а паслья судзіў завочна і караў без доказаў віны 25 гадамі лягераў? Калі-ж нашыя айцы былі чым вінаватыя, як японскія шпіёны, дык Савецкая ўлада магла іх узяць пад суд у 1945 г. у Харбіне, як Саветы перамаглі японцаў. А то нашыя айцы вялі далей школы пры савецкай акупацыі і пры кітайскай камуне аж да 22 (XII) 1948 г.! І чаму Савецкі Саюз, як дастаў нашых айцоў у свае руکі, дык ня перадаў іх у Польшчу: там была камуна, а яны мелі польскія пашпарты?...

І падобных дзіўсных пытаньняў было-бы яшчэ нямала, але іх ня выясняніць ніхто, а тым-больш сам Савецкі Саюз! Але няхай Ул. Бягун ня дзіўніца, што нашых вышусцілі перад тэрмінам, бо паслья смерці Сталіна наагул зваліялі інвалідаў — не з міласэрдзя, але ня

здатных да работы. Зрэшта, гэтулькі было зъняволеных па лягерах і турмах (больш 20-ці мільёнаў!) — аж Саюз ня мог ужо іх стравіць! А тыран-Сталін зрабіў адзіны добры ўчынок у сваім жыцці, што нарэшце ў 1953 г. памёр.

Перш зваліялі судом і лекарскай экспэртызай, што кандыдат стаў няздольны да працы, а паслья ужо зваліялі і бяз судоў. Аднак а. Гэрмановіч мае прэтэнсію, каб Саюз яму заплаціў за турму і лягер — паводле савецкіх законуў, бо быў судом савецкім-народным апраўданы, а паслья і звольнены!...

Гэтыя інфармацыі даём Ул. Бягуну, хоць шчыра ня верым у ягоную шчырасць. Далей адкажам яму на ягоныя закіды — на самыя моцныя.

Наконт «Скотлянд Ярду», ведама, што Бягун гэта сказаў толькі па свайму прынцыпіяльна, бо ўжо-ж такая праграма ў ягоных гаспадароў: хоць ніякіх доказаў яны не маюць і не падаюць, але мусіць іхны кожны пісьменнік нешта «залаіть» у гэтym кірунку. Каб зручны Бягун заскочыў калі й да нас у сваім разъбегу па Лёндане, дык мы яму паказалі-б, што плацім роўныя падаткі і не маем аніякіх палёгкаў ў залежнасці ад уладаў і ангельскае паліцыі — таж у жыцці царкоўным, як і грамадзкім. І айцы, аб якіх ён шырока піша, нават дасоль і мовы ангельскую не навучыліся, дык досьціць ім было таго выдуманага «шпіёнства» японскага ці ватыканскага, за якія іх караў Савецкі Саюз...

Што датычыць жыдоў і рабіна Баўмана: праўда, ён у нас быў і памаліўся, хоць мы ў яго яшчэ маліцца не пасыпелі. Але гэта ўжо такая манера ў Каталіцкай Царкве ад часу II Ватыканскага сабору, што з намі моляцца інаверцы — праваслаўныя, пратэстанты, а нават і жыды! Ці гэта таксама шпіёнства? Аднак ніхто нам зажінуць ня можа, што маем спатканыя з якімі-небудзь палітычнымі групамі ці адзінкамі — ні ізраільскімі, ні іншымі! Ну, іншая справа — рэлігія! І тут ня толькі Баўм-рабін, але і арабскі біскуп з Лібану адпраўляў у нас поўнае належэнства — ня так, як Баўм — пару мінутак дый і гэта ўжо ўкалола Бягуна дый ягоных настаўнікаў, якія ўсюды пранохваюць шпіёнства.

Праўда, мы не паклікалі ў Лёндане арабскага муллы, бо не маем яго так пад рукою, як рабіна, які мае сынагогу колькі дзесяткаў крошкаў ад нас. А мы нават і ня ведаем, дзе найбліжэйшы мечэт арабаў. Аднак з арабамі нашыя айцы маюць сутычніцу, калі ідзе аб супрацу навуковую нашай бібліятэкі імя Францішка Скарныны з Бібліятэкай Брытанскай і мы маем выдатныя «арабікі», як «Аль-Кітаб» і інші. Дый адзін наш айцец ужо добра па арабску чытае, лепш чым па гэбрейску.

Адносна выгнаных арабаў з Палестыны мы дасоль голасу не забіралі, але ці гэта знак, як выводзіць Бягун, што мы спачуваем Ізраілю?

Ані трошки мы Ізраіля не баронім! Бо сапраўды Ізраіль зрабіў крыйду тым арабам, калі іх выкінуў у пустыню. І мы гэта гаварылі ў вочы рабіну Баўму. І ў гэтym мы згаджаемся з Бягуном. Але чаму мы не баранілі арабаў у «Божым Шляхам»? Ну, на гэта можна шмат чаго гаварыць. Мы не баранілі і немцаў, якіх Савецкі Саюз выкінуў з Прусаў і з Сілезіі і з земляй аж да ракі Одры і Нісы, падараўшы гэтыя землі палякам і насадзіўшы туды беларусаў і ўкраінцаў для спальшчэння...

І мы не баранілі татараў, якіх Саюз выкінуў з Крыму. А цяпер дэлегатаў татарскіх, што прасілі ў Москве вярнуць народ у Крым, дык Москва іх запрасіла ў турму. А Крым Саюз падараў Украіне, аднак насадзіў туды расейцаў!... Што-ж? Такая савецкая палітыка на съвеце!

А палестынскія арабы маюць досьць прыяцеляў: за іх заступаецца ўвесь Савецкі Саюз і 400 мільёнаў магаметанаў — памагаюць ім дружна, праўда, найбольш вялікім крыкам.

Дык было-б ужо лішнім, нам здаецца, пісаць у «Божым Шляхам» супраць Ізраіля з іх 2-ма з паловай мільёнамі ў абароне няшчасных арабаў, якім не памагаюць іхнія багатыя суродзічы і ўвесь Савецкія багаты Саюз.

Наагул, дзе «паны дзяяруцца, там чупрыны ў мужыкоў трашчаць». Так і ў адносінах да пакрыгуджаных арабаў, ці вьетнамцаў ці Віяфры, якую буржуазная Нігерыя паканала пры помачы Савецкага Саюзу.

Ведама, што цяперашні съвет дзеліцца на Захад і Усход, якія ўсьцяж зброянца і пагражают ня толькі наўзаем праціўнікам, але прытым і сабе дый усюму съвету згубай і съмерція усяго жывога!.. І пагрозы нарастаюць бязупынна — атамная, вадародная, бактэрыйлягічна і хімічная; а такжа голад, перанасяленыне, забруджаныне паветра і водаў — паўсюдна — аж да глыбокіх акіянаў!...

Дык вось супраць гэтага мы трывожымся і пратэстуем за ўвесь съвет, асабліва за дзяцей і моладзь. А найбольш нас абходзіць беларускі народ. І якраз цяпер на нас абураюцца нашыя чытатцы, што мы замала і заслаба пратэстуем. І адзін з іх піша нам з Францыі: — Заходнія атамнікі адгражаютца Москве: «Нашая моц у атамным аружжы такая, што можам зьнішчыць ўвесь Савецкі Саюз, але мы перш зьнішчым усходні пояс перад Москвой, каб настрашыць, Москву дык тады яна запросіць міру!...» Калі палякі даведаліся аб такой пагрозе, дык паднялі гвалт на ўвесь съвет. Тады Заходнія ваенныя сілы адказалі, што для Польшчы пагрозы няма, бо «ўсподні пояс — гэта ня Польшча, але Беларусь і Літва!» І палякі ўспакоіліся. Значыць, беларусы і літоўцы — гэта «дасьледчыя кролікі-трусы», якіх трэба зьнішчыць, каб настрашыць Москву! І беларусы маўчаць, бо ў Савецкім Саюзе яны голасу не маюць, а на эмі-

грацыі з імі ніхто ня лічыцца. І нашыя часапісы — «Беларус» у Нью Ёрку і «Божым Шляхам» у Лёндане маў чаць! Яны занятыя толькі рознымі съвяткаваннямі, але ня трывожацца ў абароне народу і краю — БЕЛАРУСІ!

Так пісаў нам чытак з Францыі.

Калі-б нас журыў за гэта наш крытык Ул. Бягун, дык сапраўды мы павінны былі-б прызнацца і сароміцца. А то ён нам глумна нагарадзіў, што мы няўдзячныя Савецкаму Саюзу за ратаванье ад крываага фашызму. Было-б гэта сапраўды няўдзячна, каб Саюз паслья не працягваў фашысцкай работы ў Беларусі. Немцы загубілі нашых съвтароў Гадлеўскага, Глякоўскага, Рыбалтоўскага, спалілі ў мястечку Росіца Віцебскай вобласці Ляшчэвіча і Каширу разам з усім народам — ад старога да малога, а такожа сотні-тысічы сёлаў і людзей! Усіе школы і крыйды, прычынінае немцамі ніхто ня зможа палічыць... Але пітлероўцы-фашысты былі ворагамі і атэістамі.

Калі-ж прыйшлі расейцы-камуністы, як прыяцелі і абаронцы, дык пачалі вывозіць цятнікамі, перад усім нашу інтэлігенцию, але і звычайных работнікаў і калгасынікаў — у голадзе і холадзе, марышь па турмах дый расстрэліваць — ці праводзячы съледства ў тыранскіх муках, ці бяз судоў засылаючы ў лягеры — у Сібір ці на марозылівы паўночны Урал ці ў пустынны гарачы Казахстан — на самыя цяжкія работы ў няплодзіх варунках жыльля і харчаванья...

І дзе загінулі нашыя слáўныя дзеячы, съвтары: Адам Станкевіч, Фабіян Абрантовіч, Андрэй Цікота, Віктар Шутовіч? — А Беларускую Грамаду, нашых паслоў, палякі засудзілі за шпіяня савецкі; а Саюз, выменяўшы іх з Польшчы, загубіў іх, як шпіёнаў польскіх... А колькі загінула, замучаных беларускіх урадоўцаў у Савецкім Саюзе, нават камуністай, пісьменнікаў, паэтаў, прафесароў і ўсялякага народу ад рук савецкіх «прыяцеляў» і «абаронцаў»!..

А цяпер працягваецца прасльед беларускай мовы, школаў і тэатру і ўсякага народнага прайаву жыцця, называючы гэта «варожым нацыяналізмам». Беларуская мова вытеснена з урадаў і з установаў дый змянляецца «другой роднай мовай». Друкуюцца ў 10 разоў большых накладах для беларусаў па расейску, чым па беларуску; а нават календара не маглі беларусы дапраціца ў сваей мове! А беларускія дзецы вучанца беларускіх вершаў у расейскай мове: такога зыдзеку, кпінаў і пагардзы з боку прыяцеляў яшчэ съвет не бачыў! Дый яшчэ дамагаюцца падзялі...

Дык і рэзвага Ул. Бягуна мусім перасцярэгчы, што за недастатковыя лаянкі могуць яму пагражаць «пабоі»; бо не падзяякуе яму ненасытны гаспадар, які мае ў запасе для вучоных і бойкіх пісьменнікаў асаблівія дамы для адпачынку — дамы вар'ятаў.

Юстын Яричэвіч

З беларускага жыцьця

Дня 25 красавіка 1972 г. ў Нью Джэрсі памёр рабтоўна а. Віктар ВОЙТЭНКА-ВАСІЛЕЎСКІ, сьвятар Белар. Правасл. Аўтакефальнай Царквы, доктар мэдэціны, маючы 59 гадоў жыцьця. Быў сынам праваслаўнага сьвятара і ведамым беларускім дзеячом. У часе нямецкай акупацыі др. Войтэнка быў першым бургомістрам у Баранавічах, Старшынёй Белар. Самапомачы, заснавальнікам мэдэцінскай школы ў Баранавічах.

Айцец Віктар выдаваў часапіс Беларускіх Эзтеранаў «ЗМАГАР» у 1970—1972. У ім чытач мог знайсці патрыятычны верш, сьвятарскае казаньне, лекарскія парады, артыкулы аб беларускіх і аб... беларускіх моры! Пакуль прывыкнеш да часапісу, дык ён робіць уражаныне малаважнай трасянкі. Але нікто не запярэчыць, што яго рэдактар быў здольны і съмелы барацьбіт за лепшую долю Беларусі. Ён захапляўся і ваеншчынай, магчымы, каб растузаць съячага беларуса. Тварыў новыя тэрміны дый нямала рабіў «на выраст», на будучыню, — нястомны шукальнік лепшага й новага. Няхай-жа Добры Бог узнагародзіць яго ў вечнасці! Памяць айца-доктара Войтанкі трывала будзе доўга ў нашым народзе.

Мы друкуем ягонае казаньне, што было на Сёмуху 1970 г. (з часапісу «Змагар», тыдзень 6-7, 1970 г.).

КАМУНИКАТ АПОСТАЛЬСКАГА ВІЗЫТАРА БЕЛАРУСАЎ ДА ЎСІХ СЬВЯТАРОЎ БЕЛАРУСКІХ НА ЧУЖЫНЕ Ў СПРАВЕ III-га АГУЛЬНАГА ЗЬЕЗДУ

Многа ўжо гадоў праішло ад апошняга Зьезду Беларускіх Каталіцкіх Сьвятароў, які адбыўся ў жніўні 1961 г. ў Кенігштайне. Насыпела нямала важных спраў, якія трэба супольна абсудзіць і вынесці адпаведныя постановы, каб нашае душпастырства стала карыснейшым на чужыне. Мы таксама не павінны забывацца аб нашай Бацькаўшчыне.

Таму, парадзіўшыся з Вамі, Дарагія Айцы, і атрымаўшы дазвол Рымскай Кангрэгациі, маю гонар запрасіць Вас на III-ці Зьезд, які адбудзеца ў Лёндане ў Беларускім Рэлігійным Цэнтры ў дніх 2—5 жніўня 1972 г.

Лёндан. 16. V. 1972.

Апостальскі Візитатар Беларусаў
† Чэслай Сіповіч

25-я УГОДКІ ЗБВБ У ЛЕНДАНЕ

25-я ўгодкі свайго існаваньня й дзейнасці Згуртаваныне Беларусаў у Вялікай Брытаніі адзначала малітвай, урачыстым сходам і сяброўскай бяседай у нядзелью 16-га красавіка, 1972 г.

Зраніцы ў царкве Святых Апосталаў Пятра і Паўла ў Лёндане Яго Дастойнасць Уладыка Часлаў Сіповіч у саслужэныні Айца Аляксандра Надсона адправіў урачыстую Св. Літургію, да якое сипяваў хор пад кіраўніцтвам Брата Мікалая, а прыслужваў вучань беларускага школы Св. Кірыла Тураўскага наймалодшы Міхалюк.

Уладыка Часлаў і айцец Аляксандар дзейныя сябры ЗБВБ, а айцец Аляксандар і адзін із закладчыкаў яго.

На Багаслужбе прысутнічалі апрача сябrou ЗБВБ і беларусаў Англіі й госьці: з Канады Старшыня Рады БНР і заснавальнік ЗБВБ Др. Вінцэнт Жук-Грышкевіч з жонкай, спадарыній Др. Раіса Жук-Грышкевіч, ды з Францыі — сп. М. Наўмовіч.

Айцец Язэп Германовёч — паэт, пісьменнік, а передусім сьвятар — простымі словамі свайго казаньня крануў у душах вернікаў геную, так часта нямую, струну веры, што яна заплакала ў грудзёх радасцяй і надзей.

Урачысты сход адбыўся папаўдні ў залі будынку Св. Пятра, што знаходзіцца між бібліятэкай Францішка Скарэйны і школай Св. Кірылы Тураўскага. Год таму назад тут быў сход і банкет на адкрыцці бібліятэкі й музею. Толькі, калі летасць між прысутнымі пераважалі славутасці навуковага й палітычнага съвету іншых нацыянальнасцяў, сяняня залі калідор перапоўнены былі беларусамі з Лёндану, ды іншых мясцоў. Атрымоўвалася уражаныне, што гэта съвята ня толькі сябrou ЗБВБ, але наагул беларусаў Вялікай Брытаніі. Былі й прадстаўнікі іншанациональных арганізацый.

Перад самым адкрыццём сходу старшыня Галоўнае Управы ЗБВБ, сп. Янка Міхалюк, сустрэў пры ўваходзе ў залю, ды прывітаў Старшыню Рады БНР, адначасна і заснавальніка ЗБВБ, д-ра Вінцэнта Жук-Грышкевіча, а восьмігоднія Сяўковічанка ў беларускім нацыянальным касцюме уручыла спадарыні Жук-Грышкевіч пышны букет кветак, за што ў ружовую шчочку атрымала шчыры падалунак.

Сход адкрыў і вёў Старшыня Галоўнае Управы ЗБВБ сп. Я. Міхалюк. Прамаўлялі: Старшыня Рады БНР і заснавальнік ЗБВБ Др. Вінцэнт Жук-Грышкевіч, Старшыня Згуртаваныне Беларусаў Канады Др. Раіса Жук-Грышкевіч, Старшыня Хаўрусу Беларусаў Францыі сп. Міхась Наўмовіч. Апрача вусных прывітаньняў было каля паўсотні пісьмовых ад розных беларускіх арганізацый, ды прыватных асобаў.

Абшырнейшы даклад аб ЗБВБ зрабіў Біскуп Часлаў Сіповіч. У прамовах гаварылася аб заснаванні, дзейнасці, ролі й значэнні ЗБВБ, ды

краналася праблема яго будучыні — праблема моладзі.

Прыемна съцьвердзіць факт, што як Біскун Ч. Сілівіч, тэтак усе іншыя айцы і съвтары БАПЦ ня толькі зъяўляюцца дзеінымі събрамі ЗБВБ, а нават часта гуляюць у ім вядучую ролю. Гэтай сітуацыі пазайздросыць беларускай калёніі ў Англіі не адзін беларускі асяродак съвету...

Пасля афіцыйнае часткі, што закончылася Нацыянальным Гімнам, на залі зъявіліся сталы

з пачастункам і віном. Гутаркі з събрамі ѹ знёмыі з даўніх год і маладосыці ѹ беларускім лягеры ѿ Ватэнштэце (Нямеччына) разыліліся ѹ песню тужлівую, вясёлую й баявую.

І гэтак на вытнаныні беларусам «дні надходзіць, дні праходзіць, дні лятуць...», а ѹ іх усё тое самае беларускае сэрца, лятуценыні й імкнені й тое самаў сяброўства, хоць і разьдзелена кантынэнтамі й часам.

Удзельнік

Пішуць да нас

ПАЎДЗ. ВЬЕТНАМ

Сакавік 10, 1872.

Дараагі Пав. Айцец Гэрмановіч!

Пішу да Вас з Контуму, Паўдз. Вьетнам. Мая дыяцэзія знайходзіцца пры канцы жалезнае дарогі Го-Чы-Мінг. Навокал джунглі і лясы; мора зелені і горы злытваюцца разам у далёкім прасторы.

Тэрыторыя ідеальная для партызанаў, ад якіх расцярушаныя вёскі жорстка церпяць. Нашыя людзі называюцца «горцамі». Яны маюць сваю ўласную культуру і цывілізацыю і раўнучы даволі высокую і маральна чыстую, хоць і жывуць вельмі ізаляванымі.

Яны здаволены з нашае тут прысутнасці і ѿ многім чым надзеюцца на нас. Вельмі просяць паказаць ім дарогу да загінуўшых дзяцей. Хворыя і параненныя штрабуюць лекаў і лячэння, а галодныя хлеба. Так многа клічучых помачы! Але ці-ж зможам на іх кліч адказаць? О, так, мы зможам і будзем ім аказываць помоч, калі будуць гроши і персанал.

Раней мы мелі 88 параходвіяў, але 26 з іх дашчэнту разбураныя, зраўнаваныя з замлём. Як вернецца супакой, будзем адбудовываць параходвіяльныя цэнтры. І ўжо ѿ некаторых месцах адбудова іх пачалася.

Будзь ласкаў падаць нам сваю дапаможную руку, прысылаючы дары. Вашая ахвяра будзе ўпісаная ѿ рээстр майм сакратаром і будзе магчыма іх заўсёды праверыць. Усе ахвяры ѿ цэласці плацяцца на маё конта ѿ Ллойд Банк, Кэмбрыйдж. Чэкі або паштовыя пераказы (моней ордерс) павінны высылацца на «Контум, Місіён Фонд», або на маё прозывішча і павінны быць перакрэслены.

Вам, Паважаны Айцец Гэрмановіч, ёсьць нагода ўспамагчы маіх адважных людзей у іх няшчасці і смутку і практычна паказаць хрысьці-

янскую любоў да іх. Твая ахвяра можа многа цяпер зрабіць.

Багаславі Цябе, Божа!

Шчыры адданы ѿ Хрысьце

Павал Л. Зэйтц
Біскун Контум
(Пераклад рэдакцыі)

АД РЭДАКЦЫИ: Наш рэдактар а. Я. Гэрмановіч быў у 1939 г. ѿ Сайгоне — Паўдзённы Вьетнам; праяжджаў праз джунглі і знае тыя адносіны. А тыя 26 вёсак — гэта каталіцкія вёскі, якія былі зьнішчаныя праз войска й партызанаў з Паўн. Вьетнаму, што пад уладай камуны, якія усьцяж наступаюць. Толькі-ж біскун пісаў у сакавіку, а цяпер пэўна зьнішчана далёка больш.

Калі-бы добрыя душы жадалі памагчы тым няшчасным, дык падаю адрес. Але магчыма было-б і прысылаць ахвяры на адрес нашай рэдакцыі, азначыўшы, на што прыслана.

Адрес: Most Rev. Paul L. Seitz,
c/o Kontum Mission Secretariat.
SA, Bridge Street, (2nd Floor),
Cambridge, CB2 1UA.
England.

АЎСТРАЛІЯ

Вельмы Паважаны Айцец Рэдактар!

Як пачуваецца ўлетку, бо яно ѿ вас, здаецца, лета пачалося? Бо ѿ нас «зімачка лютая»: Дзень і вечар палім у печы, а ўначы трэ' добра накрывацца і таго мала!..

А і Вялікдзень — за плячыма і правялі мы яго лепш, чым у мінулых гады. Пабылі мы ѿ царкве на ўсіх багаслужбах вялікодніх у грэкаў, якія абыходзяць Вялікдзень па новым стылю, а мы правялі тады ѿ Пэрт чатыры дні.

Мая жонка паслала вам 10 даляраў праз банк, ці вы іх атрымалі? І ѿ Пэрт меў я гутарку з др. Бразоўскім, які на рагае, што адаслаў падпіску

на «Божым Шляхам», а дасюль не дастаў ані-
воднага нумару!

І жадаю вам шмат здароўя і сілы, каб мы
змаглі хутчэй пабачыць вашую повесьць «Ра-
зумную Анютку».

К. Ч.

ПЭРТ — ЗАХОДНЯЯ АЎСТРАЛІЯ

ВЯЛІКІ САКАВІК

Сёлета «Аб'еднанье Беларусаў» у зах. Аўст-
раліі съяткавала 25 Сакавіка ў гор. Пэрт. І гэта
вельмі памысна зіышлося з Вялікаднем, бо
дзяржава выкраіла нам 4 дні вольныя ад працы,
каб адсвежыць сябе і даць радасць дзесяцям.
Ды ня толькі сабраліся бліжэйшыя ля Пэрт, але
і з Альбанаў, Дэнэмарк, Нордзам. Прышлося не-
каторым дарогі больш 300 міль у адзін канец. І
хочацца зацеміць, што Зах. Аўстралія бядней-
шая беларусамі, чым іншыя часткі кантынэнту,
затое вартасць іх выяўлецца пры кожнай на-
годзе. І цяпер сабраліся як бацькі, так і мо-
ладзь з далёкіх закуткаў.

У Вялікую Суботу ўжо да палудня пачалася
мітусьня каля Бел. Народнага Дому — і аўта і
людзі, а з тым і прывітаныні, гутаркі, съмехі...
Бо некаторыя ня бачыліся ўжо некалькі гадоў!

Калі быў у нас уладыка сьв. пам. Сяргей, дык
Багаслужба ішла за загінушых сыноў, што зла-
жылі свае галовы за Бацькаўшчыну ў духу 25-га
Сакавіка. Але як асаталіся мы сіротамі (дзеля
брaku нашага духавенства), дык адчуваецца
нейкая сухасць у съяткаваныні...

А гадзіне 12-ай адчыніў сабраныне сп. Мароз:
Белаурскі гімн, мінuta маўчання і радны др.
Бразоўскі прачытаў лекцыю: зъяно за зъяном
працягнью слова ланцугом падзеяў ад акту Аб-
вешчаныя Незалежнасці, 25. III. 1918, пасля
акупацыі расейская, польская, німецкая дый
ізноў расейская аж да сучаснага мамэнту. «Але
я веру, казаў ён, што гідра, якая ўшчаміла ў
свай ляпе нашу дарагую Бацькаўшчыну Бе-
ларусь, скруціца сваю пражорлівую і ненасыт-
ную галаву — яшчэ за нашага жыцця! На гэта
паказываюць міжнародныя доказы. А 25-га Сака-
віка будзем съяткаваць не ў такіх вузкіх аб-
ставінах, як цяпер на чужыне, а з вялізарнай
урачыстасцю, а з поўнай радасцю і ўсена-
родна на вольнай і незалежнай Бацькаўшчыне
Беларусі!»

Буйнай і доўгай авацыяй узнагародзілі пра-
моўцу ўсе прысутныя! Прасыпявалі дзесятак
вайсковых песьняў нашай сладкай паэтэсі Н. Арасеньнявай, што нідаўна съяткавала Юблей
50-ці годзьдзя сваей літаратурнай дзейнасці.
На канцы засыпявалі дружна і ахвоча наш...
«Мы выйдзем шчыльнымі радамі!...».

Спадар Мароз і ягоная сладкая Жонка зъяр-
нуліся да прысутных: «Дарагі Спадарыні-Спа-
дары! Сяньня ў нас супала сямейнае съята: на-
шаму Сыну-Алесю споўнілася 21 год. Паводле

тутэйшых абычаяў яму даецца «Ключ дасып-
ласыці», якім адмыкаецца шлях да самастойнага
жыцця. А з гэтым і другі факт: Алесь закончыў
Коледж з дыплём настаўніка. Дык ветліва
просім усіх вас, колькі тут бачым, на нашу ся-
мейную ўрачыстасць!

І, на вялікае дзіва, ніхто не адмовіўся! Выши-
ла, паводле прыслоўя: «Наваліся, ў като гроши
звяліся!» Дык і ўсім гуртам прывалі ў Маро-
заву рэзыдэнцыю!

А сёлетні Вялікдзень выдараўся щэплым, ці-
хім, бязьветраным надвор'ем, якога наагул тут
весеню ў гэтым часе ня бывае. А нават усе ча-
тыры дні стаяла гарачыня. А, як ніхто не адмо-
віўся, дык грамада не змагла ўціснуцца ў хату!
Дасыціны сп. Мароз пры гарачыні ў да 101 град.
Фарангайта, развесіў на панадворку розна-
каляровыя электр. лямпачкі і ўладзіў там па-
радную вячэрку! Хоць сонца й зайшло, але ўсе
абцекаюць буйным гарохавым потам, дык толькі
ратуе палажэнне халоднае піва і так — пад вод-
гукі патэфонных кружэтаў — пачалася сямей-
ная гутарка! Сталы стагналі пад цяжарам усяго-
ўсялякага!..

Роўна а 12 ўночы матка паднесла свайму сы-
ну-юбіляру прыгатаваны спыняльна торт у
форме ключа з 21 съвечкай, якія ён павінен быў
згасіць адным подыхам ўсе! Ну, і гэта яму ўда-
лося, бо мусіць практикаў загадзя? І зараз з
тым пачалі частаваць гасцей тым тортом-«ключа-
ком», паўмэтравай даўжыні... А халоднае шам-
панскае страляла ажыўляючы і тэмпэравала ра-
загрэтых гасцей.

Бацька прачытаў дакумент аб назначэнні
Алесі на пасаду настаўніка: пачаліся вінша-
ваныні і прамовы з пажаданнямі, каб мазольнае
бацькава ўзгадаваныне не загінула ў пустынях
Аўстраліі, але ўзрастала на найлепшых грунтах
і каб магло быць перанесена ў добрым часе на
ураджайны грунт Беларусі!

Так у сяброўскай атмасфэры неяк незаўважна
траляцеў час — аж ня было ўжо патрэбнае ка-
ляровае штучнае съятло, бо яно занікла пры
маестаце вялікага натуральнага сонца! Дык,
узышоўшы сонца хутка паднялося аж на дзве
качаргі!..

Так надыўшла ў сумная хвіліна, што трэ было
развязіцца з гасцініцамі гаспадарамі і гось-
цямі між сабою.

А бацькі напаміналі сынку: «Ах, вазьмі тое-
гтае!.. Не забудзь вунь чаго, бо дарога даўга-
ватая — тысячу міль, дый едзь асьцярожна-
ўважліва: у дарозе людзі — ўсялякія дый галовы
у іх затуманеныя. Ну, і калі-ж мы з табой па-
бачымся?..

Добра, што маем яшчэ сяньня вольны дзень:
пасыпаем адпачыць, а заўтра — да працы, якая
кажднага чакае. Дык — з Богам!..

К. Чабатар

Даражэнкі Брат-Беларус — Святар, Пісьменнік, Паэт — Рэдактар «Божым Шляхам»!

Няхай Добры Бог дазволіць дацягнуць вашае жыцьцё да 100 гадоў — у супакоі, добрым здароўі, без старэчых недамогаў дый у Божай ласцы! Дзякую Вам за тое, што Вы сабралі і перавялі мне чэкам з вечнага гораду Рыму 35 даляраў. І вельмі дзякую тым Братам-Беларусам за добрае сэрца, што памагалі і памагаеце мне ста-рому-хворому дзеду! Малюся за Вас і наагул за ўсіх суродзічаў; а маліца тут ніхто не забара-ніе. Апошні год крыху паддячыў сваё нікудыш-ніе сэрца, хоць мусіць не на доўга? Але дзякую Богу, што яшчэ — на нагах, але на гару кароп-каюся цяжка.

Сумныя весткі былі ад Вас: уміраюць ня толькі іншыя, але і нашыя беларусы, як ваш дзядзька Фр. Савіцкі і а. Віталіс Хамёнак. Вечная ім памяць!

Пагода цяпер у Рыё цудоўная: цёпла і суха дый шмат сонца. Але ў Сао-Паўлё — гнілая і халодная: як бываю там, дык хутчэй уцякаю! І бывайще здаровыя ў вашым там непагадным Лёндане! Вы і ўсе вашы... Сыцеражы Вас, Божа і Божая Маці дый сувяты Язэп, наш Патрон!

З пашанай др. Язэп Пащкевіч

9. V. 1972.

Нітэроі, эстадо до Rio. Бразіль.

ЧЫКАГА: ...і так мая спартыўная адышсся скончылася зламаньнем нагі і прынамсі са два тыдні хваробы. Зьбіраўся нешта напісаць, але ніяк ідэі ня прыходзілі ў галаву! А хвароба ада-брала ахвоту. І так надышоў 25-ты Сакавік. Прыехаў да нас др. Ст. Станкевіч з Нью Ерку. Даюваў нам, што нічога ня тішам да «Беларуса», хаця ў Чыкага адбылося нямала цікавых беларускіх імпрэзаў. Ну, некаторыя з іх тут у-спомню:

Наша беларуская група прыняла ўдзел у «Венцыянскай Ночы». Быў гэта парад яхтаў на вожы Мічыган у жніўні прошлата году (20. VIII. 1971). Ласкавы індустрыйны пазычыў нам сваю яхту, а мы яе убрали ў адпаведныя колеры, да-

тарнаваўшы да купальскаяе сцэны. І па цёмна-сіней плыні, як тыя лябёдкі, паволі й паважна пасоўваліся ўздоўж берагу. Надпіс вялікі і ясны

на барту нашай яхты — «БЕЛАРУСЬ» можна было бачыць здалёку. Дзяячткі пад гукі музыкі танцевалі народныя танцы. А гэтаму нязвычайному відовішчу прыгледаліся з берагу блізка падумільёну народу, сярод якіх на ўзвышшы знаходзіўся такжа мэр гораду Чыкаго. Калі праяжджаала наша яхта, публіка ажыўлена пляскала, тугаючы: «Бьютіфул... мост бьютіфул» — «Шудоўна... вельмі цудоўна!».

Ізоў-жа ў каstryчніку (9. X. 1971) сувятаўліся тут дзіўныя угодкі пажару гораду Чыкага. Беларуская група выставіла рыдван, які каштаваў 200 даляраў. Гроши сабралі, каб пакрыць выдаткі. І рыдван выглядаў эстэтычна-прыгожа — ажно аб ім гаманілі самыя паважныя «айцы гораду»!

У лістападзе 1971 была зладжана нашая выстаўка. Побач народнага рукадзельля былі також іконы намаляваныя сп. Ясюковічам, які скончыў русінска-карпацкую сэмінарью і ў гэтым годзе прыняў сувятаўства. Заклікалі яго ў Дэ-тройт, але пайшоў да расейцаў.

Мы ўжо атрымалі два паасоннікі (перакладу белар. вершаў на анг.): «Like Water, Like Fire». А жадаєм дастаць яшчэ пяць.

Ліст Салжэніцына да Маскоўскага Патрыярха — надзвычайны! Дык няхай яго прачытаюць тыя, хто захопліваецца савецкім парадкамі.

Праваслаўныя беларусы ў Дэтроіт маюць ужо сваё сувята, айца Васілюка. Жанаты. Mae 35 гадоў і 4-ра дзяцей. Гаворыць даволі добра па беларуску, але чуецца крыху ўкраінскі навеў.

Жывём у вельмі жахлівым часе, наладаваным магутным патэнцыялам экспллёзыі. І вораг страшны, але больш небасыпечны ўнутраны, чым воінкавы. Моладзь змагаецца з грамадзтвам і супраць усталенага парадку, быццам хаатычнага. Але гэты хаос ёсьць якраз у іх самых, а ня ў іншым месцы.

У апошнім часе мы чыталі ў «Голосе Радзімы» атакі на «Божым Шляхам». Вас і ўсю Марыянскую Грамаду, а таксама і беларускія перадачы ў Ватыканскім радыё вельмі аганьбавалі. Закра-нула іх да жывога вастрыё прайду, скіраванае ў самы нэўральгічны пункт.

Падабаецца мне апошні нумар «Б. Шл.», асабліва карэспандэнцыя з Францыі. Адважны выступ нашага суродзіча ў абароне нашых рэлігійных апрычонаў правоў. Во і годзе нам маўчаць! Трэба нашым суседзям палікам і асабліва іхным герархам паказаць, як яны выконваюць Хрысто-вия запаветы любові і пашаны бліжнягата. Мне здаецца — яны кіруюцца толькі сваім нацыянальным эгаізмам і ўся іхняя рэлігійнасць — гэта павярхояўнасць дый пародыя. Варта пра-доўжыць съмелыя выступленыні. Трэба скончыць з ціхім міканьнем... Няхай праўда выныгрне на-верх!

Чыкага. 14. V. 1972.

Др. В. Р.

Ляхавічы і падзеі ў іх

Праз места Ляхавічы працякае Шчара, якая ўліваецца ў Нёман, а гэты — ў Балтыцкае мора. Каі та з чытачоў трапіць у Ляхавічы, дык зайдзі, брат, на Замковы завулак і пафатыгуйся на пляц Сянкевіча і пашукай незамярзаючых крыніцаў, а знайдзеш ваду нязвычайна чистую і прыемную на дзіве!

Ад незапамятных часоў жылі ў Ляхавічах літвыны, што паслья ўжо называюцца беларусамі і жыды ў крыху меншым ліку дый менш яшчэ магамэтанаў-татараў, якія і выглядам і мовай дый характарам падобныя да беларусаў; а ўсіх разам жыхароў было ўжо да сямі тысячачаў.

Наагул Ляхавічы былі местам спакойным: не адзначаліся ні бязбожнікамі, ні зладзеямі, ані разбойнікамі, ні п'яніцамі.

Пра Ляхавічы ўспамінае ведамы грамадзка-палітычны дзеяч Тодар Еўлашэўскі, што нарадзіўся там у 1546 г. І да першае вайны стаяў памятнік Еўлашэўскага на шляху з Ляхавіч да маёнтку Рэйтана Грушавіка, аб якім успамінаў Адам Міцкевіч у сваіх творах. На жаль, гэты памятнік загінуў, калі вайною праводзілі акопы расейскія ваякі. Каісь, за часоў Вялікага Княства Літоўскага, Ляхавічы мелі вароўны, моцны замак і маскоўцы дарэмна намагаліся здабыць яго — ажно падышла помач і Москва была з ганьбой адбіта, а Ляхавічы атрымалі назуву: «Слаўныя Мяшчане»!

Падчас паўстаньня ў 1863 г. Ляхавічы з ваколіцамі ўтварылі узброены аддзел пад камандаю Чарняка і дружна адбівалі расейскае войска; але ўсё-ж атрымалі паразу і Чарняк ранены трапіў у іхні палон дый сасланы ў Сібір, адкуль вярнуўся ў 1907 г. У Варшаве ён выдаў кніжку, апісваючу змаганье паўстанцаў дый жыцьцё ў Сібіры.

У трох падзелах Польшчы землі Вялікага Княжства Літоўскага падпалі ў расейскім рэжымі і былі падзелены на губерні. На пачатку Віцебскую і Магілёўскую губ. Москва назвала Беларускімі, а Менскую, Віленскую і Гарадзенскую з Беласточчынай — Літоўскімі. Смаленшчына яшчэ раней была прылучана да Расеі. Аднак гэтыя назывы доўга ня трывалі і Расея перайначыла назуву на «Северо-Западны Край» царскіе імперыі. Тады Ляхавічы трапілі ў Менскую губернію і ў Слуцкі павет.

Ляхавічане-беларусы былі пераважна каталікі і ня толькі пазбаўленыя назывы «Слаўныя Мяшчане», але атрымалі тытул «крэстьянне», значыць, «сяляне», не зважаючи на тое, што паншчыне не падлягалі і царскі акт вызваленьня сялянаў іх не датычыў; а сядзелі на сваіх землях і надзелаў не дасталі. І толькі жыды асталіся мяшчанамі; а татары захавалі шляхоўства, якое ім каісь надаў Вялікі Князь Літоўскі.

Да паўстаньня 1863 г. быў у Ляхавічах каталіцкі касьцёл, некалькі жыдоўскіх сінагогаў і татарская мячэць. Магчыма была каісці і праваслаўная царква, ці вуніяцкая, бо невялічкая частка места называлася «Папоўшчына» і астраваліся старыя могілкі, запушчаныя, дзе адкопвалі многа людзкіх касьцей. Перад паўстаньнем 1863 г. праваслаўных тут ня было, але пад канец гэтага году касьцёл забралі на праваслаўную царкву, а каталікоў прыдзялі да парахві ў Мядзведзічах, дык каталікі мелі да касьцёла 10 вёрст! Але ў Мядзведзічах касьцёл быў стары, драўляны, дык яго на царкву не бралі, але запічатавалі, а каталікоў ляхавіцкіх парахві дазвучылі да Дарэва за 12 вёрст ад Ляхавіч, а мядзведзіцкіх каталікоў — да аддаленага Клецка.

Падчас рэвалюцыі ў 1905 г. ляхавічане рыхтаваліся адабраць царкву і вярнуць на касьцёл: верхаводамі былі — Янка Цярэшка, Якуб Пятроўскі, Лаханскі, Янка Шпак і Янка Бяліцкі з сынам Страфанам. Яны даказвалі, што мы маем права, бо на тысячу ўсіх хрысціянаў было толькі 27 асобаў праваслаўных і што царква нядзелямі стаяла пустая.

І была ўжо назначаная нядзеля, у якую ніхто з каталікоў не павінен быў пускацца ў касьцёл да Дарава, але ўсе, як толькі адчыніца царква, зараз іцыці ў царкву і съпяваша каталіцкія наўежныя песні. А мая, съв. Пам. матка была назначана, каб пачынала съпяваша Гадзінкі. Аднак анічога з гэтага пляну ня споўнілася!.. Бо ў суботу пад вечар, перад назначанай нядзеляй, зьявілася ў Ляхавічах рота расейскіх салдатаў з трыма афіцэрамі. Відаць, што нехта аб такім намеры каталікоў данёс уладам, а тыя прыслалі войска! І каталікі пабаяліся займаць царкву...

Што-ж рабіць? Тады каталікі пачалі стараныні аб дазвол пабудаваць касьцёл і нездадўга дазвол атрымалі, але толькі заснаваць свой магільнік, бо дасюль карысталі з магільніку ў Дараве. І акрамя магільніку дазволілі пабудаваць капліцу. Дзякуючы аднак знаёмству абшарніка Язэпа Рэйтана з губернатарам і ягонай помачы матар'яльнай, паўстаў хутка ў Ляхавічах прыгожы касьцёл. Але цяпер камуністычная ўлада зачыніла касьцёл і ўладзіла там шпіタル.

Як будавалі касьцёл, пачаўся ў нас і нацыянальны узрух, у якім асабліва прыймалі ўдзел каталіцкія ксяндзы, пераважна маладыя, а такжэ майстры і работнікі з Вільні, якія прывозілі газэткі і іншыя друкарні ў беларускай мове. З мясцовых асабліва актыўным быў Адам Плаўскі з сасыценку Зубялевічы.

Паслья Рыскага трактату (1921 г.) Ляхавічы былі ўлучаныя да Польшчы, Наваградзкага ваяводства, Баранавіцкага павету. У Ляхавічах паўстаў магістрат і людзі сталі мяшчанамі, аднак на тымі «слаўнымі», як каісці, а бадай «ня-

слаўнымі» — у разуменыні польскіх уладаў, бо пашырылася съведамасць беларуская і арганізаваўся Гурток Інстытуту Гаспадаркі і Культуры. Каталікі сталі дамагацца, каб дадатковае набажэнства ў касцёле было ў роднай беларускай мове. Апрача Ляхавіч Гурткі Белар. Гасп. і Культуры паўсталі ў Мядзьведзічах і ў Новай Мышы.

Гурткі адзначаліся актыўнасцю: запрашалі з Цэнтралі ў Вільні працтваўнікоў, якія выступалі з дакладамі на тэмы гістарычныя, нацыянальныя і гаспадарскія. У Ляхавічах меў даклад др. Стан. Грынкевіч, інж. Адольф Клімовіч, сенатар парляманту Ярэміч і ксёндз Вінцэнт Гадлеўскі. Асабліва дзеяна выступіў Кс. Гадлеўскі ў салі пажарнае аховы запоўненай тысячамі слухачоў розных нацыяў.

Галоўным пашыральнікам беларускае съведамасці быў ураджэнец Мядзьведзіцкае паraphві Кс. Пётр Татарыновіч, цяпер на эміграцыі пралат, доктар і рэдактар часопісу «ЗЪНЧ», былы кіраўнік беларускае сэкцыі ў Ватыканскім радыё.

Трэба пры гэтым адзначыць, што ў Ляхавічах

СЯБРАМ НА ВЫГНАНЬНІ

Браты дарагія, вы, што на выгнаньні
З балочым сэрцам гляньце на ўсход,
Дзе Маці-Краіна! Там мучаць тыраны
І ў цяжкай няволі наш чэзьне народ...

Вы край і народ свой пакінулі з мэтай,
Каб вольнаму съвету іх зло паказаць,
Якое шалее над бацькавай хатай,
Аб чым яны самі на могуць сказаць.

Пакінуўшы родных, Радзіму і блізкіх,
Вы ўсе на чужыне прытулак знайшли:

а. Я. Г.

Сім, Хам і Яфэт

Калі ў нас хамства завялося?
Сказаць два слова будзе досыць:
Ад Хама «хамства» пачалося!
Хам першы быў сынок сапраўдны
У Ноі — родны, паўнапраўны,
Што бацьку голага заіважыў
Дый абсьмияй і так зняважыў...

Пасъля патопу была справа:
НОЙ — бацька ўсіх — меў поўна права —
У працы самаўладнай, шпаркай
Сваей валодаць гаспадаркай.

Такую ўладу ў съвеце меўшы,
Дзяліў ён землі, як хацеўшы:

і ў суседстве я было ніякае варожасці паміж каталікамі і праваславнымі дый усе съяткі каталікі абходзілі адначасна з праваслаўнымі паводле Юліянскага календара. Толькі да рэвалюцыі 1905 г. яя бывала жанімстваў мяшаных — каталікоў з праваслаўнымі.

Я. Ляхавічанін

Ня збочылі з съцежак цярністых і сълізкіх,
А шляхамі здрайцаў вы ўсё-ж не пайшли...

Вы прыклад ахвяры пакінулі ў працы,
Як жыць для Краіны, любіць як народ
І з верай, што скончыцца лёс наш выгнаньчы,
Што мы пераможна закончым паход!

О, шмат вы зрабілі і зробіце болей
На шляху так трудным, каб скінуць прымус.
Вы крочыце з верай і з моцнаю воляй
І з кличам магутным: «Жыве Беларусь!»

Янка з Гарадышича

Даў Сіму, Хаму дый Яфэту —
На ўсе чатыры канцы съвету!

Зямля — ці годна, ці нягодна —
На съвеце ўсім была свабодна —
Лясы і грунты і сенажаці,
І горы і моры — ўсе багацьці...

А Ноі сабе адмерыў з вока
Ледзь гоняў з сорак, недалёка.
Казаў ён жонцы: — Досыць будзе,
Дый працаваў дзень круглы пільна.
Абгарадзіў усенька шчыльна
Дый працаваў дзень круглы пільна.

Сад-вінаград разроссяся міла —
Аж кажна ветка гаманіла!
Дый ягадкі, калі дасъпелі,
Як сълёзкі ў сонцы прамянелі —
Ажно праслісія ў губу,
Ну, прауда, што сабе на згубу...

*

Быў ранак мілы і пагодны
Для працы ў садзе быў дагодны:
Пасъля нядобўгай ўёмнай ночы
Свяціла сонца з щэлай моцы.

Быў поўдзень доўгі і марудны,
Съпякотны, ў працы вельмі трудны:
Гарачыня лілася з сонца,
Як з печы вар сплываў бясконца!

І быў яшчэ даўжэйшы вечар:
З пустыні дзвымуў агністы вецер.

Быў ураджай у садзе Ноя —
Аж з эконкай цешылісь або:
Сам Ноі — здаволены і рад —
Зъбіраў багаты вінаград!

Пакінуў працу — так спацей —
Ахвоты ѹ сілы больш ня меў. —
Дык просіць жонку з тэй блды:
— Няси хутчэй гаршчок вады —
Так зажадалася папіць! —
А жонка кажа: — Што- ж рабіць? —
Ані туды, ані сюды —
Няма ні кропалькі вады!
А ёсьць віно — ўсяго багацьця,
У нашай гэтай беднай хаце... —
Ты даў мне ўчора два мяшкі,
А першы дужа быў цяжкі! —

НОЙ кажа:
— Калі так блізка шчасьце ў хаце,
Дык я хацеў-бы скаштаваці,
Бо надта колер быў прыгожы!
А ЖОНКА кажа:
— Так-так! Віно — дарунак Божы:
Стуль сіла ѹ радасцю прыбывае,
Што нават немы заспявае! ..

*

Пачаў віно Ноі прабаваць
І піць і добра папіваць:
Віно гасіла гэтак смагу,
Што больш і болей чуў пацягну!

Казала ЖОНКА:
— А можа ѹ будзе табе досыць? —
НОЙ кажа:
— Душа дый цела болей просіць ... —

Ной не падумаў нат пра тое,
Што ўсё-ж віно, хоць маладое,
А мае моц з сваей натуры,
Што часам моцнага задурьець:
А нат гіганта зваліць з ног!

Ной, як сядзеў, так і прылёг:
Душа дый цела
    Так змадзела,
Што спаў і хрон — зямля дрыжэла! .. —
Аж пары хмары ўзвыш ляцела! ..

Адзежска ўся сплыла наўкola —
Ажно свяціла цела гола!

І трэба-ж скуль сын — Хам прыбіўся —
На бацьку глянуй — падзівіўся:
— Вось, кажа, хрен стары напіўся! —
І ХАМ крычаў:

    — Хутчэй,
    Гэй-гэй!

— Сюды бяжыце, гэй, браты, —
Вы гляньюце! — Бацька наш съвяты —
Вы падзівіцеся — мне стыдна —

А Сім — Яфет сказаў — Хам!
Вялікі сорам робіш нам,
Што свайго бацьку не шануеш —
Яго памылку публікуеш ...
А самі ціха, так як можна,
Адзежку ўзяўши, асьцярожна,
Як бацька спаў, таго нячуўши,
Накрылі, вочы адварнуўши.

*

Грэх Хама не ўтаіўся дома —
Аж Ною стала ўсё вядома:
Нявесткі тайны ня ўтрымалі
І матцы ўсё, як ёсьць, сказаў,
А матка бегла ўраз да Ноі
І там шанталі штось або ...

Хоць справа нам здаецца марна,
А Хаму не прайшла бескарна. —
Дый Хам, відаў, не спакарыўся,
А мо і горш у пыху ўбіўся?
Глыбока сэрца бацькі зраніў —
І так душу сваю спаганіў. —

Ной — Патрыярх з усей павагай —
З уладай, з моцай і з развагай —
Даваў сынам багаславенства —
З малітвой, з поўным набажэнствам,
Как Бог Сам зь неба пацьвярдзіў, —
На век-вякоў багаславіў!

Ён пачынае, так як трэба:
Перш падыймае вочы ў неба,
Дый, як съвятар, ён руکі ўзносіць
І ласкі ў Бога шчыра просіць.

Сыны падходзяць па чарзе,
А бацька, руکі як кладзе,
Дык кажа тонам урачыстым:
— Маємасьць, землі і ўсёчыста
Перадаю я ўсё, што маю,
Вам, дзеци, — вак багаслаўляю! —

Сын СІМ! Ты будзеш першы ў родзе:
Табе найлепша часта сходзе. —
Багаславіць хай Бог цябе,
Сын Хама служыць хай табе! —

— Яфэт, ты сын мой дарагі,
Быў трэці, будзеш ты — другім.
Шчасльві будзеш, так як Сім,
А Хама сын — слугой твайм! —

— О, Хам! — Сказаў тут бацька з сумам: —
Правёў жыцьцё ты дрэнна — з глумам:
Праз грэшны съмех ты долю страйціў —
Патомства гэтым не збагаціў.
Ідзі на съвет і лепши жыці, —
Працуй і Бога не гняві,
А Бог хай дасціць табе пажытак, —
Дзяцей і хлеб і ўвесь дабытак! —

Сын Хама зваўся Ханаан.
Як бацька досыць меў заган:
Характар бацькі атрымаў —
Так хамскі род далей трываў.

*

Як Ноі памёр, гадкоў меў шмат —
Аж дзевяцьсот і пяцьдзесят!
Патомкі Ноі разрасліся —
Па белым съвеце разыйшліся...

Ад Ноі, Сіма і Яфэта —
(Сказаць я шчыра мушу гэта!) —
Астаўся прыклад жыцьця з Богам,
Яны-бо цнотай мелі многа.

Дый добры прыклад забываўся,
А хамскі грэх больш разрастается.
А ў хамскім родзе
І ў народзе —
Так у няволі й на свабодзе
Паўсюдна хамства панавала —
Яго па век не бракавала!

Як бедны, просты хто быў хамам,
Яно съцярпець было-бы можна.
Але, як хам дый стаўся панам,
Або стаў хамам пан вялъможны,
Тады зъяўлялася злачынства
Або вялізна, важна съвінства!

Так хам съмлечца, як хто плача,
З чужой бяды ці зь няўдачы;

Хам фальш свой прайдай называе
І ў тон фальшывы ўсьцяж съпявае;
А ў шчасьці бліжняга сумуе,
Дзе трэба цешыца, бядуе:
Яму съвет цэллы не ў спадобу, —
Так любіць ён сваю асобу! ..

А ўжо-ж куды вядзе дарога,
Як хамства стане супраць Бога?

А фарызэі у блазэнстве
Хрыста вучылі ў набажэнстве,
Як трэба шабас адпраўляць,
Закон Майсея як спаўніць;
Але-ж ня слухаў іх Хрыстос,
Затое крыж цяжкі панёс!

І беларуса звалі «хамам»,
Што не хацеў ён стацца панам,
Яму казалі: — Маладушны, —
Ты будзь пакорны, будзь паслушны:
Ты адмяніся унутры
Дый нашай мовай гавары!

— Не гамані так, праста з мосту,
Па беларуску ці па просту:
Табе даём, як з маслам кашу,
Вучону — панску мову нашу.
Маліца трэба ў будні ѹ съятам
У нашай мове, «з старым братам».

— Мы беларусу ўсё даём,
Каб стаў ён вольным лякаём:
Ярмо узложыши дабравольна —
Служыць нам будзеш верна ѹ вольна!

А беларус ім кажа: — Досыць!
Бо да пары збан ваду носіць.
— Хачу я жыць у сваім дому
І не падданы анікому:
А наша мова — Божы дар —
Я — незалежны Гаспадар!!!

Лёндан.

7. IV. 1972.

oo

ЯКОЙ НАЦЫІ

У нейкай дэмакраціі пыталіся ў дзяцей, якой нацыі былі першыя людзі? І бойкі хлапец адказаў: — Ведама, расейцы! —

Настанукі: — Правільна! Але скуль ты гэта ведаеш? —

А той кажа: — Зусім праста, бо яны былі голыя, дый у іх быў адзін яблык на дваіх; ня мелі страхі над галавою і з той загародкі не маглі выходитці, а ўсё тое называлі «рам»! — А пасля два міліцэйскія іх выгналі на цаліну, не даўшы ім ані насення, ані прыладаў да працы і загадалі — пад карай съмерці — урабляць пустыя землі... А ўсё гэта за адзін украдзены яблычак! — На пачеху ім сказалі: «Вы цяпнер вольныя і ўсё — ваше...».

К. Ч.

Моцныя сказы

(З кніжкі «Крутой маршрут». Зінаіда Гінсбург. Франкфурт. Выйд. «Посев». 1967).

«Калыма, Калыма, дальняя планета,
Двенадцать месяцев зіма, осталльное — лето».
(З песьні съмротнікаў)

«Чаканьне нямінучай бяды — горшае чым са-
'мая бяды!»

«Дарэмная надзея ўстанаўляець законамер-
насьць у рабоце вар'ятаў...»

«Мамулька, які самы драпежны зывер?» —
«Чалавек!»

«З ло» з вялікай літары, амаль што містыч-
нае, у сваей неабходнасці, крывіла перада мнай
сваю морду. (Допыты і зьдзекі на съледзве).

«Усю ноч я старалася заплакаць і не магла».

«Як ні цяжкі сягоньняшні дзень, а заўтра трэ-
ба чакаць горшага!»

«Кажны вечар трэба дзякаваць свайму лёсу,
што сяньня ты яшчэ жывеш...»

«Табе сяньня не пашанцавала, дарагая мадам
Съмерць!»

«Ты ізноў паміж съпіцамі чортавага кола. Яно
круціца і валочышь цябе за сабою насустреч
прорвы. Цябе валочаць, як рэчыва, куды спада-
бæцца гаспадару».

«Ніякага спатканьня мне з роднымі не далі.
Я ніколі больш не ўбачыла Аліка (сынка) і ма-
мы».

«Я аніяк не магла ўсьвядаміць, што мне не
на жарты пагражае расстрэл».

«Жах перад канцом лепшы, чым бясконцы
жах у жыцьці!»

Увага: Гэта высказы камуністкі, якая пера-
жыла жах і голад, двухгадовы асабняк, жудас-
ны карцэр, месяц падарожжа на Далёкі Ўсход,
падарож морам на поўнач і катаржныя работы,
каменны кар'ер і лесапавал на Калыме.

Прыслоўі і прымоўкі

Усе бабры дабры, толькі адна выдра ліхая.
На бяду то і чорт ня съпіць.
Балота бяз чорта, а чорт без балота ня будзе.
Ляцела, як хацела, а ўпала, як Бог даў.
Пяць пальцаў на руцэ, а кожны баліць аднака.
Чым чорт не араў, тым сеяць ня будзе.
Адна падзяка, як за рыбу, так за рака.
Часам з квасам, парою з вадою.
Лёстачкамі дух займае, а чорта думае.
Хто любіць папа, а хто пападзьдзю; а я дурачок
паповых дачок.
Падняў высока дый нічым не падпёр.

Хто парасё ўкраў, у таго ў вушах пішчыць.
Жывучы ля пекла і чарта з чарціхаю ў кумы
папросішь.
Сем лет прала, сем ткала, тры дні шыла, а да
абеду знасіла!
Аднаму густа, а другому пуста.
Сем сёл, адзін вол, а дзесяць прыганятых.
Добрая слава дома ляжыць, а ліхая далёка бя-
жыць.
На сваім съметніку і певень пан.
Мы самі з вусамі, а той і з бардаой!
Бабы не ператаворыш і сабакі ня перабрэшаць.

Сучасныя жарты

Два палітыкі.

— Цікаласяць, што скажа Мао-Цэ-Дун на тое,
што Ніксан едзе ў Москву?

— Ён ужо сказаў дый толькі адно слова.

— Ну-ну, якое слова?

— Ён сказаў па кітайску: «Чэ-пу-хо!»

— О, Але што гэта значыць?

— Дык-жа гэта чыста расейскае слова: «Чэ-
пуха!»

І тут аны абодвы: «Ха-ха-ха!»

Дэ́зве жонкі.

ВЕСЯЛУХА: — Паслухай, што мой стары
сяньня зрабіў...»

ПАВАЖНАЯ: — Хто такі гэты «стары»?

В.: — Ну, ведама, мой муж! Но я яго заўсёды
так называю.

П.: — Ах, міленьская! Як-же так можна? Но
ты так скалечыш і яго і сама сябе.

В.: — Як гэта я «скалечу»? Но я толькі на
съмех так гавару і ён ня злуюцца. Но і нядарма
мяне называюць Бесялухай...

П.: — Калі зможаш, дык паслухай: кожны
гаспадар павінен шмат працеваць і галавой і ўсім
целам. А калі ты — Бесялуха, дык ты павінна
весяліць найперш мужа, а пасля ўжо іншых.
Яму павінна быць прыемна прыгісьці да хаты,
каб жонка выпытала пра ўсё і паматла — це-

шыцца ці бедаваць. Але, як ты яго ўгосціш гэтым словам: «стары!» дык ён пойдзе шукаць пацехі ў іншых, а ты астанешся ў дурах... або ў съёзах. Дый калі ён чуе тваё: «стары», дык і пачне старэць, кіснуць, грызыціся... А за ім і ты сама!

ВЕСЯЛУХА: — О, ня дай Божа! Але й як яго называць?

ПАВАЖНАЯ: — О, добрая жонка знайдзе ў адну хвіліну тысячу найлепшых слоў. Ці-ж я магу цябе вучыць? Но ты сама маеш і розуму і сэрца больш, чым другія людзі...

Тут Весялуха пацалавала суседку тройчы дый пасыпшыла дамоў...

А ці ёй гэта памагло? Згадайце!...

*

Доктар быў вельмі зьдзіўлены, знайшоўшы на другі дзень свайго пацыента ў горшым стане.

«Ці вы тасаваліся да маіх загадаў?»

«Так, доктар!»

«Ня курылі больш 10-ци папяросаў на добу?»

«Не! Але мне здаецца, што папяросы мне й зашкодзілі, бо я ніколі дасюль ня курыў!»

(Марыпос, Парыж)

*

«Бедны чалавек! — сказала паважная жанчына да жабрака, даючи яму поў маркі: — разумею, як вам цяжка быць кульгавым. Але падумайце, як шмат большым калецтвам ёсьць, напрыклад, сълепата».

«Маеце слушнасць! — адказаў жабрак — «калі я быў съляптым, дык вельмі часта людзі давалі мне фальшывыя грошы».

(Ворльд Дыгест)

*

Доктар: — Калі хочаце адвыкнуць курыць, дык тасуйце аўта-сугестыю, паўтараючы сабе: «Я не хачу і ня буду курыць!»

Пацыент: — Гэта ўсё добра, Доктар! Але я сам ведаю найлепш, які я вялікі ілгун...

*

«Пераграпашаю, але ў гэтым тыдні я не магу заплаціць вам за кватэру!»

«Але-ж Вы тое самае сказалі тыдзень і два тыдні таму назад!»

«Так, але ці-ж я не датрымаў слова?»

(Дублін Опініен)

ЗЪМЕСТ:

Слова съятара. Казань а. Віктара на Сёмуху	1
а. Т. П.: Саборнасць хрысціянскае містэрый	2
а. Я. Р.: Съяты Павал Апостал	3
Д-ка: Школьнікі	5
а. Т. П.: Апосталам роўны Мікалай, Архіяпіскап Японіі	7
З царкоўнага жыцця	10
З наше мінуўшчыны	13
Юстын Ярэвіч: «А ці Божым Шляхам?»	14
З беларускага жыцця	17
Пішуць да нас..	18
Янка з Гарадышча: Сябрам на выгнаньні (верш)	22
а. Я. Г.: Сім, Хам і Яфэт (верш)	22
Моцныя сказы — з кніжкі «Крутой маршрут»	25
Прыслоўі і прымаўкі	25
Сучасныя жарты	25